

ลาภมิควรได้

UNDUE ENRICHMENT

บทที่ 1 บททั่วไป

(228) ประวัตินี้เกิดขึ้นจากลาภมิควรได้มีในกฎหมายมานานแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมของสังคม เช่นเดียวกับนี้ในมูลจัดการงานนอกสั่ง เพราะการที่บุคคลคนหนึ่งได้อะไรของบุคคลอื่นไว้โดยตนไม่มีสิทธิ และไม่ต้องใช้คืนนั้นเป็นการไม่ยุติธรรมสำหรับผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินอย่างยิ่ง หลักกฎหมายเก่าในเรื่องนี้ในกฎหมายตราสามดวงไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนนัก แต่ความยุติธรรมย่อมเป็นสาระสำคัญสำหรับการพิจารณาคดีเสมอ ศาลจึงมักตัดสินให้มีการคืนแก่กัน ในกรณี que เห็นว่ามีกรรมได้ทรัพย์สินของเขาไว้ โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ บุคคลผู้ได้รับนั้นไม่ควรถือโอกาสจากการที่บุคคลอื่นสำคัญผิดหรือหลงผิดหลักเกณฑ์เหล่านี้มีมานานแล้ว เช่นเคยมีคำพิพากษาฎีกา ปี ร.ศ. 123 ตัดสินรับรองไว้ดังกล่าวข้างต้น แต่เพิ่งจะปรากฏหลักเกณฑ์ที่แน่นอนขึ้นเมื่อใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 หน้าที่เกิดจากลาภมิควรได้นี้ อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี เป็นต้นว่าอาจเกิดขึ้นได้จากการได้รับชำระหนี้ทั้งๆ ที่ไม่มีหนี้ เช่น ก. เข้าใจว่าตนเป็นหนี้ ข. จึงนำเงินไปชำระ ข. และ ข. ก็รับเงินจำนวนนั้นไว้ทั้งๆ ที่รู้ว่าเขาไม่ได้เป็นหนี้ตน หรืออาจเกิดขึ้นเพราะได้รับประโยชน์จากบุคคลอื่นโดยปราศจากข้ออ้าง เช่นบุคคลหนึ่งเข้าไปเพาะปลูกในที่ของบุคคลอื่นโดยสุจริต เมื่อเจ้าของที่จับได้ เจ้าของที่ก็ได้รับประโยชน์จากการเพาะปลูกนั้น ผู้เข้าไปเพาะปลูกนั้นก็ควรเรียกค่าบำรุงจากเจ้าของที่ดินคืนได้

(229) ลาภมิควรได้คืออะไร ลาภมิควรได้ คือการที่บุคคลหนึ่งได้ทรัพย์สินสิ่งใดจากบุคคลอื่นไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยปราศจากข้ออ้างทางกฎหมาย และทำให้บุคคลอื่นเสียเปรียบ ทรัพย์สินสิ่งนั้นถือว่าเป็นลาภมิควรได้ ผู้ซึ่งได้รับสิ่งนั้นมาจำต้องคืนให้กับผู้เป็นเจ้าของ เช่น ก. เอาหนังสือของ ข. ที่ลืมไว้ไปให้ ค. โดยเข้าใจว่าหนังสือนั้นเป็นของ ค. หนังสือที่ ค. รับไว้เป็นลาภมิควรได้ของ ค.

(230) ลากมิกวรได้เป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่ง ที่ว่าลากมิกวรได้เป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่งนั้น เพราะกฎหมายบังคับไว้ว่าบุคคลใดได้ของบุคคลอื่นมาโดยปราศจากข้ออ้างทางกฎหมาย บุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องคืนสิ่งนั้นให้แก่เจ้าของดังตัวอย่างข้างต้น ก. จำต้องคืนหนังสือคืนให้แก่ ข. การส่งมอบจึงถือว่าเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งที่จะต้องกระทำ

นักศึกษาซึ่งกำลังศึกษากฎหมายลักษณะลากมิกวรได้อยู่ขณะนี้ ได้ศึกษากฎหมายในลักษณะนิติกรรมสัญญา ละเมิดและจัดการงานนอกสั่งมาแล้ว จึงควรได้ทราบถึงข้อแตกต่างระหว่างกฎหมายลักษณะลากมิกวรได้กับกฎหมายลักษณะนั้น ๆ ไปด้วยเพราะเป็นกฎหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

(231) ลากมิกวรได้กับจัดการงานนอกสั่ง จัดการงานนอกสั่งและลากมิกวรได้มีลักษณะต่างกันดังนี้ คือ

1. จัดการงานนอกสั่ง เป็นเรื่องที่ทำแทนกัน

ลากมิกวรได้ ไม่เป็นเรื่องทำแทนกัน เป็นเรื่องที่ได้รับทรัพย์สินมา

2. จัดการงานนอกสั่ง เจ้าของทรัพย์สินได้ประโยชน์ตามความประสงค์อันแท้จริง หรือตามความประสงค์ที่พึงสันนิษฐานได้

ลากมิกวรได้ เจ้าของทรัพย์สินเสียเปรียบและไม่ได้ประโยชน์อย่างใดและไม่มีความประสงค์ที่จะกระทำเช่นนั้น

3. จัดการงานนอกสั่ง เจ้าของทรัพย์สินไม่ต้องคืนทรัพย์สินที่เป็นประโยชน์และตามความประสงค์แก่ผู้จัดการงานให้

ลากมิกวรได้ ผู้รับทรัพย์สินต้องคืนทรัพย์สินที่รับเอาไว้ โดยไม่มีมูลที่จะอ้างตามกฎหมายพร้อมทั้งดอกเบี้ย

4. จัดการงานนอกสั่ง เจ้าของทรัพย์สินต้องใช้จ่ายให้ผู้ที่ทำกิจการแทนได้ออกไปให้

ลากมิกวรได้ ผู้ได้ลากต้องคืนให้แก่เจ้าของ ถ้าคืนไม่ได้ต้องใช้ราคาที่แท้จริงของของนั้นแทน

5. จัดการงานนอกสั่ง เจ้าของทรัพย์สินเรียกให้ผู้จัดการส่งบัญชี รายงานกิจการที่ทำไปได้

ลาภมิควรได้ เจ้าของทรัพย์สินไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องบังคับให้ผู้รับทรัพย์สินทำบัญชี หรือปฏิบัติอื่นใดตามความประสงค์ได้ เว้นแต่จะเรียกทรัพย์สินนั้นคืนได้เท่านั้น

6. จัดการงานนอกสั่ง ผู้จัดการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้เจ้าของทรัพย์สินทราบสิ่งที่ตนกระทำไปโดยเร็วเท่าที่จะทำได้

ลาภมิควรได้ ผู้ได้ลาภไม่มีหน้าที่ที่จะต้องแจ้งอะไรต่อกัน

7. จัดการงานนอกสั่ง ผู้ได้ทรัพย์สินมาจากการจัดการงานนอกสั่งไม่มีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินหรือเข้าครอบงำไว้

ลาภมิควรได้ ผู้รับทรัพย์สินมีสิทธิเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตน ไม่ต้องคืนถ้าได้ทรัพย์สินโดยเขาชำระหนี้ก่อนเวลาหรือขาดอายุความแล้ว หรือโดยทางศีลธรรมหรือโดยอรรถยาศัยในสมาคม เป็นต้น

8. จัดการงานนอกสั่ง เมื่อเข้าจัดการแล้ว ต้องจัดการให้ตลอดไป และให้สมประโยชน์และตามความประสงค์ของเจ้าของทรัพย์สิน เกิดมีหนี้ผูกพันต้องกระทำทำให้สมประโยชน์ กล่าวคือมีวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งเป็นการกระทำ

ลาภมิควรได้ วัตถุประสงค์แห่งหนึ่งในเรื่องลาภมิควรได้ เป็นแต่การส่งใช้คืน หรือใช้เงินแทนประโยชน์ที่ได้ไว้ไม่มีวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งเป็นการกระทำดังในเรื่องจัดการงานนอกสั่ง

9. จัดการงานนอกสั่ง การกระทำไม่ก่อให้เกิดเป็นการละเมิด เช่น ทำให้ถูกความประสงค์ของผู้เป็นเจ้าของหรือไม่ทำต่อให้เสร็จสิ้น

ลาภมิควรได้ในกรณีที่จะต้องส่งคืนทรัพย์สินแล้วไม่ส่ง ย่อมเป็นละเมิดต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน และคืนวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งอันเกิดแก่มูลละเมิดนั้น

10. จัดการงานนอกสั่ง ผู้จัดการจะจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ได้ เว้นแต่การจำหน่ายเป็นหน่วยหนึ่งของการจัดการ

ลาภมิควรได้ จำหน่ายทรัพย์สินที่ได้มาได้

11. จัดการงานนอกสั่ง อายุความ 10 ปีนับแต่วันที่เกิดสิทธิเรียกค่า
ใช้จ่าย

ลาภมิควรได้ อายุความ 1 ปี นับแต่เวลาที่ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าคน
มีสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินคืน ถ้ายังไม่รู้มีกำหนด 10 ปี นับแต่เวลาที่สิทธิ
นั้นได้มีขึ้น

(232) ลาภมิควรได้กับละเมิด ส่วนที่เหมือนกันของหนี้สอง
ประเภทนี้ คือเป็นหนี้ที่เกิดจากกฎหมาย แต่โดยสาระสำคัญแล้วหนี้สอง
ประเภทนี้คงมีความแตกต่างกันเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ

1. ละเมิดเป็นเรื่องทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายไม่ว่าโดยจงใจ
หรือประมาทเลินเล่อ

แต่ลาภมิควรได้เป็นเรื่องได้ทรัพย์สินหรือประโยชน์สิ่งใดไว้โดย
ปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้

2. การชดใช้ในเรื่องละเมิด เป็นเรื่องค่าสินไหมทดแทน ซึ่งหมายถึง
ถึงการคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาและค่าเสียหาย

แต่การคืนลาภมิควรได้ เป็นเรื่องคืนทรัพย์สินเท่าที่เป็นลาภแก่ตน
หรือที่ได้รับไว้ จะไม่มีการคืนเกินกว่าที่ได้รับไว้

บทที่ 2

ลักษณะของลาภมิควรได้

(233) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 406
บัญญัติว่า “บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สินสิ่งใด เพราะการที่บุคคลอีกคนหนึ่ง
กระทำเพื่อชำระหนี้ก็ดี หรือได้มาด้วยประการอื่นก็ดี โดยปราศจากมูลอัน
จะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นเสียเปรียบไซ้
ท่านว่าบุคคลนั้นจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เขา อนึ่ง การรับสภาพหนี้สินว่ามี
อยู่หรือหาไม่นั้น ท่านก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย

บทบัญญัติอันนี้ท่านให้ใช้บังคับ ตลอดถึงกรณีที่ได้ทรัพย์มาเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมิได้เป็นขึ้น หรือเป็นเหตุที่ได้สิ้นสุดไปเสียก่อนแล้วนั้นด้วย” ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าลากมิกวรได้จะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1. บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สิ่งใดเพราะการที่บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ก็ดี หรือได้มาด้วยประการอื่นก็ดี
2. โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้
3. เป็นทางทำให้บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นเสียเปรียบ ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดตามลำดับ

ข้อ 1

บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สิ่งใดเพราะการที่บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ก็ดี หรือได้มาด้วยประการอื่นก็ดี

(234) คำว่า “ได้มา” หมายความว่าอย่างไร ลักษณะสำคัญของลากมิกวรได้ข้อแรกคือ จะต้องมีการ “ได้มา” ซึ่งทรัพย์สิ่งใดของบุคคลอื่น คำว่า “ได้มา” นั้นหมายถึงการทำให้ทรัพย์สินของตนเพิ่มขึ้นทำนองเดียวกับการได้รับกรรมสิทธิ์ การ “ได้มา” นั้นจะเป็นการ “ได้มา” โดยตรงหรือทางอ้อมนั้นไม่สำคัญ เช่น ก. เข้าใจว่าตนเป็นหนี้ ข. จึงนำเงินมาชำระ ข. เช่นนี้เรียกว่า ข. ได้เงินนั้นมา หรือจะเป็นการได้มาโดยเอาเอง เช่น ก. เข้าห้องสอบจึงวางหนังสือไว้หน้าชั้น เมื่อสอบเสร็จเข้าใจว่าหนังสือของ ข. เป็นของตน จึงหยิบหนังสือนั้นกลับบ้าน การกระทำของ ก. ไม่เป็นละเมิด เพราะ ก. มิได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อเอาหนังสือ ข. มา โดยมุ่งทำให้ ข. ได้รับความเสียหาย หนังสือที่ ก. นำมานั้นเป็นลากมิกวรได้ของ ก. หรือจะเป็นการได้มาโดยบุคคลอื่นซึ่งจะใช่เจ้าของหรือมิใช่เจ้าของนำมาให้ก็ไม่สำคัญ เช่น ก. นำสุนัขของ ข. มาให้ ค. โดยเข้าใจว่าเป็นสุนัขของ ค. เป็นต้น ขอแต่ให้การที่ “ได้มา” นั้นทำให้กอง

ทรัพย์สินของผู้ได้มาเพิ่มขึ้นก็ถือว่าเป็นลาภมิควรได้ แต่ถ้าเป็นทรัพย์สิน
ของตนและผู้อื่นเอามาให้จะถือว่าเป็นการได้มาไม่ได้ เช่น ก. มีหนังสือ
อยู่สิบเล่ม ข. ขอยืมไปอ่านและส่งคืน การนำมาส่งคืนมิใช่เป็นการได้มา
เพราะการคืนหนังสือ ข. มิได้ทำให้หนังสือของ ก. เพิ่มขึ้นแต่ประการใด

การครอบครองทรัพย์สินของบุคคลอื่น เช่น ก. อนุญาตให้ ข. ใช้
หนังสือของตนจนกว่าจะเรียนสำเร็จเช่นนี้ การครอบครองหนังสือนั้นไม่
เป็นการได้มา เพราะมิได้ทำให้กองทรัพย์สินของผู้ครอบครองนั้นเพิ่มพูน
ขึ้นแต่ประการใด

อนึ่ง การได้มานั้นจะสมบูรณ์หรือไม่สำคัญถ้าหากว่าเป็นการ
ทำให้ผู้ได้มามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น การได้ทรัพย์สินนั้นมาก็ถือว่าเป็นลาภมิ-
ควรได้ทั้งสิ้น

(235) การได้มาที่ไม่สมบูรณ์ หมายถึงการได้มาที่ไม่ถูกต้องตาม
กฎหมายเป็นต้นว่า ได้มาจากนิติกรรมที่เป็นโมฆะ เช่น ก. ตกกลางบ้าน
ให้ ข. จึงทำหนังสือสัญญาขายบ้านแต่มิได้ไปจดทะเบียนและขอมยกบ้าน
ให้ ข. อยู่อาศัย การที่ ก. ให้บ้านของ ก. ต่อ ข. ครอบครอง ถือว่าเป็นการที่
ข. ได้มาโดยไม่สมบูรณ์ แต่กฎหมายก็ถือว่าเป็นการได้มาเช่นกัน หรือ
การได้มาจากการชำระหนี้ผิดตัว เช่น ก. เจ้าใจว่า ข. เป็น ค. ซึ่งเป็นเจ้า
หนี้ของตนจึงได้ชำระหนี้ไป การได้รับชำระหนี้ของ ข. เป็นการได้มาที่ไม่
สมบูรณ์ กฎหมายก็ยังถือว่าการได้มาของ ข. เป็นลาภมิควรได้

เมื่อยกตัวอย่างเรื่องโมฆกรรมว่าเป็นการได้มาที่ไม่สมบูรณ์ ขอนัก
ศึกษาอย่าได้คิดต่อไปว่าโมฆกรรมก็เป็นมูลให้ได้มาที่ไม่สมบูรณ์เช่นกัน
แท้จริงบทบัญญัติเรื่องโมฆกรรมมีกฎหมายกำหนดพิเศษ ซึ่งจะได้
อธิบายต่อไป

(236) คำว่า “ทรัพย์สินใด” “ทรัพย์สินใด” นี้ ไม่มีตัวบทกฎหมาย
ใดให้คำนิยามไว้แต่ประการใด แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ให้
คำนิยามคำว่าทรัพย์สินไว้ว่า “ทรัพย์สิน หมายความว่า วัตถุ มีรูปร่าง”⁽¹⁾ และ

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138

คำว่าทรัพย์สินไว้ว่า “ทรัพย์สินนั้นท่านหมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุ ไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาถือเอาได้”⁽¹⁾ ฉะนั้น ถ้าคิดว่าคำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ทรัพย์สิน” โดยเฉพาะ คำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” ก็จะมี ความหมายแคบไปและมีใช้วัตถุประสงค์ ของผู้บัญญัติกฎหมาย เพราะในคัมภีร์กฎหมายใช้คำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” มิได้ใช้ว่า “ทรัพย์สิน” ฉะนั้นความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” จึงควรหมายความรวมถึง ทรัพย์สินและทรัพย์สิน กล่าวคือ ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุมีรูปร่างหรือไม่ก็อยู่ในความหมายของคำว่าทรัพย์สินทั้งสิ้น

การที่มาตรา 406 ใช้คำว่าทรัพย์สินสิ่งใด ทำให้เกิดความหมายกว้าง มาก จึงเกิดเป็นปัญหาว่าถ้าการที่บุคคลคนหนึ่งได้ประโยชน์จากบุคคลอื่น จะถือว่าการได้ประโยชน์เช่นนั้นเป็นลาภมิควรได้หรือไม่ เช่น ก. จ้าง ข. พันธุ์ในที่ดินของตน การเอาแรงของ ข. มาใช้เช่นนี้จะถือว่าเป็นลาภมิควรได้ของ ก. หรือไม่ จะเห็นได้ว่า การที่ ข. พันธุ์ในที่ดินของ ก. นั้น ทำให้ที่ดินของ ก. มีราคาเพิ่มขึ้น แต่ ก. ก็มีหน้าที่ชดใช้ค่าจ้างจึงนับว่า เป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง แต่ถ้า ข. พันธุ์ในที่ดินของ ก. โดย สำคัญคิดว่าเป็นที่ดินของตน การที่ ก. ได้แรงงานของ ข. มาเช่นนี้จะถือ ว่าเป็นลาภมิควรได้หรือไม่ ในเรื่องนี้นักนิติศาสตร์มีความเห็นแบ่งแยก ออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าแรงงานนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์เป็นแต่เหตุการณ์อย่างหนึ่งไม่ใช่ทรัพย์สิน⁽²⁾ ซึ่งก็ได้เข้าอยู่ ในบทนิยามของคำว่าลาภมิควรได้ เพราะในเรื่องลาภมิควรได้นี้ไม่มี กฎหมายมาตราใดที่จะให้ชดใช้แรงงานให้แก่กัน ถ้าจะเรียกได้ต้องเรียก ในลักษณะค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงรักษาหรือทำให้ราคาทรัพย์สินเพิ่มขึ้นตาม มาตรา 416 และมาตรา 417 แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าคำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” นั้นคงจะใช้โดยมีความหมายรวมถึงประโยชน์ที่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138

²คำพิพากษาฎีกาที่ 4121/2475 แต่ปัจจุบันนี้แนวความคิดเปลี่ยนไป มีผู้เห็นว่าแรงงานเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง

แรงงานของบุคคลก็นับว่าเป็นประโยชน์ที่อาจคำนวณเป็นราคาค่าเงินได้ ฉะนั้นทรัพย์สินสิ่งใดจึงหมายความรวมถึงแรงงานของบุคคลด้วย แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในเรื่องลาภมิควรได้นี้ควรรวมถึงประโยชน์อย่างอื่นที่มีใช้ทรัพย์สินเพราะกฎหมายใช้คำว่า “ทรัพย์สินสิ่งใด” เท่านั้น ฉะนั้น ก. ต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายเท่าแรงงาน⁽¹⁾

(237) ได้มาเพื่อการชำระหนี้ การได้มานั้นจะต้องเป็นการได้มาเพื่อการชำระหนี้ คือ เป็นการได้มาเพื่อให้ผู้ให้พ้นจากความผูกพัน เช่น ก. มีหนี้ที่ต้องชำระเงินให้แก่ ข. เมื่อ ก. จ่ายเงินให้ ข. การได้เงินของ ข. ถือว่าเป็นการได้มาเพื่อชำระหนี้ นอกจากการได้มาซึ่งตัวเงินจริง ๆ ถือว่าเป็นการได้มาแล้ว กฎหมายยังบัญญัติว่าการรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่หรือไม่ก็ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย

(238) การรับสภาพหนี้ หมายความว่า การที่บุคคลหนึ่งยอมรับว่าตนเป็นหนี้บุคคลอีกบุคคลหนึ่งอยู่⁽²⁾ เช่น ก. ยอมรับว่าตนเป็นหนี้ ข. โดยข้อเท็จจริง ก. มิได้เป็นหนี้ ข. และหมายความรวมถึงกรณีที่บุคคลหนึ่งยอมรับว่าบุคคลอื่นมิได้เป็นหนี้ตนด้วย เช่น ก. ยอมรับว่า ข. มิได้เป็นหนี้ตน แต่ความจริง ข. เป็นหนี้ ก. การรับสภาพหนี้ว่ามีหรือไม่อยู่เป็นลาภมิควรได้ ข. จะอ้างเอามาเป็นประโยชน์มิได้

(239) เจตนาของผู้ชำระหนี้ การที่บุคคลหนึ่งได้ให้ทรัพย์สินสิ่งใดแก่บุคคลหนึ่ง เจตนาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพิจารณา กล่าวคือ ต้องดูจากเจตนาและลักษณะการกระทำของผู้ให้ทรัพย์สินว่า ต้องการให้ไว้ในลักษณะใดเพราะอาจเป็นการให้โดยเสน่หาก็ได้ ถ้าเป็นการให้โดยเสน่หาแล้ว จะถือว่าผู้รับได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายมิได้หาได้ไม่ เพราะการให้โดยเสน่หานั่นเองจัดว่าเป็นมูลที่ทำให้ได้ทรัพย์สินมา ปกติแล้วเมื่อมีคดีความเกิดขึ้นในเกี่ยวกับการชำระหนี้ ก็มักจะฟ้องเรียกคืนฐานลาภมิควรได้ โดยอ้างว่าชำระหนี้ผิดตัวแต่ผู้รับชำระหนี้ไว้มักอ้างว่าผู้ชำระได้ให้

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 471

²อย่างไรเรียกว่าเป็นการรับสภาพหรือไม่ ต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

โดยเสนาหา จัดว่าเป็นมูลหนี้หนึ่งจึงไม่ยอมคืน แท้จริงรูปคดีเช่นนี้ไม่ยากนัก เพราะตามธรรมดาถ้าเป็นการชำระหนี้กู้ยืมหรือหนี้อื่นใดเมื่อชำระหนี้แล้ว ก็ควรมีใบเสร็จจดแจ้งแสดงการรับเงินไว้เป็นสำคัญ ผู้ชำระหนี้ควรจะเรียกร้องเอาใบเสร็จนี้ ฉะนั้นถ้าผู้ชำระหนี้อ้างว่าชำระหนี้ผิดตัว โดยสำคัญผิดว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของก็ควรดูว่ามีหลักฐานอย่างใดอันได้มีการออกให้ แสดงว่าเป็นการชำระหนี้จริงหรือหากมีการออกให้จริง ทั้งๆ ที่ผู้ออกให้มิได้เป็นเจ้าของนี้ ดังนั้นย่อมสามารถฟ้องคืนฐานลามิควรได้ แต่เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การชำระหนี้ใดๆ มักประมาทเลินเล่อไม่มีการเรียกหลักฐานอย่างใดๆ ไว้จึงอาจฟ้องคืนเอาได้ยากเพราะอีกฝ่ายจะอ้างว่าเป็นการให้โดยเสนาหา อย่างไรก็ตามอาจพิสูจน์นำสืบได้ถึงนิติสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์อื่นๆ ได้

ข้อ 2

โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้

(240) มูลอันจะอ้างกฎหมาย การที่บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินใดมา โดยไม่มีสิทธิที่จะได้รับของนั้นไม่ว่าตามสัญญาหรือตามกฎหมาย กล่าวคือ ได้มาเพราะการชำระหนี้ โดยผู้ให้ไม่มีความผูกพัน ถ้าผู้ได้รับทรัพย์สินนั้นสามารถอ้างสิทธิตามกฎหมายหรือตามสัญญาได้ การได้มานั้นก็มีใช้การได้ในลักษณะลามิควรได้ ด้วยเหตุนี้คำว่า “มูลอันจะอ้างกฎหมายได้” จึงเป็นสาระสำคัญของเรื่องลามิควรได้ และเป็นองค์ประกอบประการแรกที่จะต้องพิจารณาก่อนข้ออื่น ๆ

(241) สิทธิตามกฎหมาย หมายความว่า มีบทกฎหมายยอมให้บุคคลนั้นได้ของของบุคคลอื่นได้ ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมและความยุติธรรม เช่นในเรื่องส่วนควบ เป็นต้น หรือ เช่น คำขั้บรถชนชาวบาดเจ็บ คำสินไหมทดแทนที่คำชดใช้แก่ชาว เป็นหนี้ที่ชาวได้มาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

(242) สิทธิตามสัญญา หมายความว่า ได้มีข้อกำหนดในสัญญาให้อำนาจบุคคลหนึ่งบุคคลใดรับทรัพย์สินโดยของบุคคลอื่นไว้ได้ เช่น ก. จ้าง ข. เป็นคนดูแลบ้าน ค่าจ้างที่ ก. ให้แก่ ข. เป็นค่าจ้างที่ ข. ได้มาโดยสัญญาเป็นต้น หรือตัวอย่างจากคำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องหนึ่ง ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยเป็นกรรมการสมาคมซึ่งยังมีได้จดทะเบียนจึงเป็นสมาคมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต่อมาได้รับเงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิกจากบุคคลอื่นไว้จำนวนมาก ได้มีคำพิพากษาศาลลงโทษจำเลยทางอาญาไปแล้ว ถือว่าจำเลยรับเงินค่าสมัครไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้เข้าลักษณะลากมิควรได้⁽¹⁾ การที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยรับเงินไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้นั้นชอบแล้วเพราะเขาชำระเพื่อเป็นค่าสมาชิกโดยเข้าใจว่าเป็นสมาคมอันจัดตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นนี้ จำเลยก็ไม่มีสิทธิรับไว้ นับว่าเป็นเหตุมิได้มีได้เป็นขึ้น

ข้อ 3

เป็นทางทำให้บุคคลอื่นเสียเปรียบ

(243) บททั่วไป การได้ทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาจะเป็นลากมิควรได้นั้นนอกจากเท่าที่กล่าวมาแล้ว ยังจะต้องเป็นทางทำให้บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินเขาเสียเปรียบอีกด้วย กล่าวคือ ทำให้บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินต้องสูญเสียทรัพย์สินของคนไปโดยไม่สมควร เช่น ก. ไม่ได้เป็นหนี้ ข. แต่ ก. เข้าใจว่าเป็นหนี้ จึงนำเงินไปชำระให้ ข. เช่นนี้ ก. เป็นผู้เสียเปรียบเพราะต้องเสียทรัพย์สินของคน แต่ถ้าผู้ได้ทรัพย์สินใดมาโดยที่ผู้เป็นเจ้าของหรือบุคคลอื่นไม่เสียเปรียบแล้ว การได้ทรัพย์สินสิ่งนั้นหรือประโยชน์เช่นนั้นไม่ถึงเป็นลากมิควรได้ เช่น ก. ตกลงกับ ข. ที่จะแลกเปลี่ยนที่ดินกัน การแลกเปลี่ยนดังกล่าวไม่ทำให้ผู้ใดเสียเปรียบ หรือ ก.

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 294/2507

เข้าบ้านของ ข. อยู่มีกำหนดเวลา เมื่อครบกำหนดเวลาตามสัญญาเช่าแล้ว
ข. ผู้ให้เช่าได้บอกให้ ก. ออกจากบ้าน แต่ ก. ไม่ยอมออก ทั้งยังนำค่า
เช่าไปชำระให้ ข. ข. รับไว้ อย่างนี้ ก. จะเรียกค่าเช่าที่ได้ให้แก่ ข. หลัง
จากสัญญาเช่าหมดอายุสิ้น โดยอ้างว่าเป็นลากมิกวรได้หาได้ไม่ เพราะ
ก. มิได้เสียเปรียบเนื่องจากได้อยู่บ้านของ ข. ทั้งกรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็น
การตกลงทำสัญญาเช่าต่อโดยไม่มีกำหนดเวลา เพราะ ข. ได้ทักท้วง
โดยบอกให้ ก. ออกจากบ้านเช่นนั้นแล้ว

อนึ่ง การพิจารณาหลักเกณฑ์ข้อนี้ต้องนำไปพิจารณาประกอบกับ
หลักข้างต้นด้วย บางครั้งบุคคลหนึ่งได้ทรัพย์สินไปจากอีกบุคคลหนึ่งและ
ทำให้บุคคลหลังนี้เสียเปรียบยากจนลง แต่ลักษณะดังกล่าวก็มีใช้ลาก
มิกวรได้ เพราะเหตุว่าบุคคลแรกได้ทรัพย์สินมาโดยสามารถอ้างกฎหมายได้
เช่น ฝ่ายที่ดินให้ขาวโดยเสนหาจดทะเบียนการให้เรียบร้อยแล้ว ย่อม
เป็นที่เห็นได้ว่า ฟ้ายเป็นฝ่ายเสียเปรียบเพราะยกให้เปล่าๆ แต่ขาวก็ได้มา
โดยอำนาจแห่งมูลหนี้ให้โดยเสนหา จึงหาเป็นลากมิกวรได้ไม่

การที่บุคคลต้องเสียเปรียบนี้ จะเป็นการเสียเปรียบในทางใดก็ได้
ไม่จำเป็นต้องเป็นเงินทอง อาจจะเป็นในด้านกำลังแรงงานก็ได้ วัตถุประสงค์
ประสงค์ของหลักเรื่องการเสียเปรียบนี้ก็มีลักษณะทำนองเดียวกับเรื่อง
ทำให้เขาเสียหายในเรื่องละเมิดนั่นเอง กฎหมายมีวัตถุประสงค์ไม่ให้มีการ
คดโกงหรือค้ำกำไรแก่กัน จึงบัญญัติรับรองไว้เป็นหลักเกณฑ์สำคัญว่าถ้า
การได้มานั้นเข้าลักษณะสามประการดังได้กล่าวมาแล้ว การได้มานั้นถือ
ว่าเป็นลากมิกวรได้ ซึ่งผู้ได้ลากมิกวรได้นั้นมีหน้าที่ตามที่กฎหมาย
บัญญัติไว้ดังจะได้ศึกษาต่อไป อนึ่ง การได้มานอกจากจะเข้าหลักเกณฑ์
สามประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว การได้มาเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่ง
มิได้มิได้เป็นขึ้น หรือเป็นเหตุที่ได้สิ้นสุดลงไปเสียก่อนแล้วถือว่าเป็นลาก
มิกวรได้เช่นกัน ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติของมาตรา 406 วรรคสอง⁽¹⁾

¹มาตรา 406 วรรคสอง “บทบัญญัติอันนี้ท่านให้ใช้บังคับตลอดถึงกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาเพราะเหตุ
อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมิได้มิได้เป็นขึ้น หรือเป็นเหตุที่ได้สิ้นสุดลงไปเสียก่อนแล้วนั้นด้วย”

(244) เหตุที่มีได้มีได้เป็นขึ้น หมายความว่าถึงเหตุที่อาจก่อให้เกิด การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ถ้าเหตุนั้นสมบูรณ์ แต่ถ้าเหตุนั้นไม่ สมบูรณ์และเกิดมีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เพราะเหตุที่ไม่สมบูรณ์ นั้น เช่น เหตุนั้นอาจเป็นโมฆะ หรือมีเงื่อนไขบังคับก่อนและเงื่อนไขนั้น ไม่เป็นผลสำเร็จ ฉะนั้น การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันเกิดจากเหตุที่ ไม่สมบูรณ์นั้นก็ย่อมไม่สมบูรณ์เช่นกัน ผู้ซึ่งได้รับทรัพย์สินนั้นมาจึงถือว่า ได้ลาภมิควรได้มา เช่น ในการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายบัญญัติ ให้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน⁽¹⁾ แต่ผู้ขายและผู้ซื้อทำแต่เพียงเป็น หนังสือและมีได้มีการจดทะเบียน และผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อครอบครอง ทรัพย์สินนั้น การครอบครองทรัพย์สินของผู้ซื้อถือว่าเป็นว่าลาภมิควรได้เช่นกัน แต่ถ้าผลเกิดจากโมฆียกรรม ไม่นับว่าเกิดจากเหตุอันมีได้มีได้เป็น ขึ้น เพราะโมฆียกรรมหมายถึงนิติกรรมที่ใช้ได้จนกว่าถูกบอกล้าง

(245) เหตุที่ได้สิ้นสุดลง หมายความว่า นิติกรรมนั้นได้สิ้นสุดลง แล้วก่อนที่จะมีการได้ทรัพย์สินมา แต่คู่สัญญายังโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ในขณะที่ได้ทรัพย์สินนั้นมาผู้ได้มามีสิทธิโดยบริบูรณ์ แต่ต่อมา มีเหตุการณ์เกิดขึ้น เช่นนิติกรรมที่ก่อให้เกิดการได้ทรัพย์สินมานั้นได้สิ้นสุดลง คือไม่อาจเกิดขึ้นได้ ทำให้สิทธิที่ได้รับทรัพย์สินนั้นไม่บริบูรณ์ เช่นนี้การได้ ทรัพย์สินนั้นมาจะถือว่าเป็นลาภมิควรได้หรือไม่ ในสมัยก่อนปี พ.ศ. 2418 เคยมีคำพิพากษาฎีกาตัดสินว่า ในกรณีเช่นนี้ผู้ที่ได้รับทรัพย์สินมาถือว่าเป็น ลาภมิควรได้ เหตุที่ทำให้นิติกรรมสิ้นสุดลงมิได้หลายกรณี เป็นต้นว่า นิติกรรมที่มีเงื่อนไขบังคับหลัง และนิติกรรมสิ้นสุดลงเมื่อเงื่อนไขสำเร็จ ทำให้นิติกรรมมีผลย้อนหลังไปตั้งแต่ขณะที่ทำนิติกรรม

¹มาตรา 466 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ถ้ามิได้ทำเป็น หนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ ท่านเป็นโมฆะ...”

บทที่ 3 หน้าที่ของผู้ได้ลาภมิควรได้

(246) บททั่วไป บุคคลใดได้รับทรัพย์สินของผู้อื่นมาในลักษณะลาภมิควรได้นั้น มีหน้าที่จะต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ⁽¹⁾ เช่น ก. ได้รับชำระหนี้จาก ข. เป็นเงินจำนวนหนึ่ง โดยที่ ข. มิได้เป็นหนี้ ก. เงินนั้นถือว่าเป็นลาภมิควรได้ ฉะนั้น ก. ต้องคืนเงินให้แก่ ข. แต่ทั้งนี้ก็มีข้อยกเว้น คือ

1. การชำระหนี้โดยสมัครใจทั้งที่รู้ว่าไม่มีความผูกพัน
 2. การชำระหนี้ที่มีเงื่อนไขบังคับก่อนถึงกำหนด
 3. การชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความ
 4. การชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่อัธยาศัย
 5. การชำระหนี้โดยสำคัญผิดเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียสิทธิบางประการ
 6. การชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลอันใดอันหนึ่ง
 7. การชำระหนี้โดยฝ่าฝืนกฎหมาย
- ซึ่งจะได้ศึกษาตามลำดับ ดังนี้

ข้อ 1

การชำระหนี้โดยสมัครใจทั้งที่รู้ว่าไม่มีความผูกพัน

(247) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 407 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้ว่าคุณไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นห้ามมีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์สินไม่”

(248) การชำระหนี้โดยสมัครใจ หมายความว่าชำระหนี้โดยมิได้ถูกบังคับขู่เข็ญทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ กล่าวคือ รู้ว่าตนไม่ได้เป็นหนี้หรือเป็นหนี้แต่หนี้ได้ระงับไปแล้วเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ก. เป็นหนี้ ข. ค. ซึ่งเป็นบุตรชาย ก. ได้นำเงินของตนไป

¹ป.พ.พ. มาตรา 406

ชำระหนี้ ข. แทน ก. และ ก. ก็ทราบ แต่ยังคงนำเงินของตนไปชำระหนี้แก่ ข. ในเวลาต่อมาอีก เช่นนี้ถือว่าหนี้นั้นระงับแล้วตั้งแต่ ค. นำเงินไปชำระ ให้ ข. เพราะการชำระหนี้ที่บุคคลภายนอกชำระแทนก็ได้⁽¹⁾ ก. ทราบว่า หนี้ระงับแล้วยังสมัครใจนำเงินไปชำระ ก. ผู้ชำระหนี้ไม่มีสิทธิที่จะได้รับเงิน คืน เพราะกฎหมายเห็นว่าการสมัครใจกระทำ ไม่ถือว่าเป็นการทำให้ตน ต้องเสียเปรียบ แต่ในกรณีที่ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปแล้วและเจ้าหนี้ยังคงทวงถามอีก ลูกหนี้หาพยานหลักฐานไม่ได้จึงชำระหนี้ เช่นนี้ไม่ถือว่าชำระหนี้ โดยใจสมัครเป็นเหตุให้เรียกคืนได้

(249) การชำระหนี้โดยสำคัญผิด การชำระหนี้โดยสำคัญผิด นักนิติศาสตร์ไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้โดยสมัครใจ เพราะผู้ชำระหนี้นั้น หากรู้ว่าตนมิได้เป็นหนี้ก็คงจะไม่นำเงินไปชำระหนี้อย่างแน่นอน

การสำคัญผิดนี้ไม่ว่าจะเป็นการสำคัญผิดประการใดสถานใด เช่น สำคัญผิดในตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าหนี้ สำคัญผิดในจำนวนหนี้เพราะข้อเท็จจริงมิได้เป็นเช่นนั้น แต่การสำคัญผิดในกำหนดเวลาชำระหนี้ไม่อาจฟ้อง เรียกคืนได้ เพราะข้อเท็จจริงมีการเป็นหนี้กันอยู่จริง

ข้อ 2

การชำระหนี้ที่มีเงื่อนไขระยะเวลาบังคับก่อนถึงกำหนด

(250) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้วางหลักเกณฑ์ ไว้ว่า บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขระยะเวลาบังคับเมื่อก่อนถึง กำหนดเวลานั้นไม่มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้คืน⁽²⁾ หมายความว่าเมื่อได้ ชำระหนี้ที่มีกำหนดระยะเวลา ก่อนถึงกำหนดผู้ชำระหนี้จะเรียกหนี้คืน คืนก่อนไม่ได้

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 314

²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 408 บุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ไม่มีสิทธิที่จะได้รับคืนทรัพย์สินคือ

(1) บุคคลผู้ชำระหนี้อันมีเงื่อนไขระยะเวลาบังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น (2) บุคคลผู้ชำระหนี้ซึ่งขาดอายุความแล้ว (3) บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หรือตามควรแก่ธำชาติในสมาคม

(251) หนี้ก่อนกำหนด หมายความว่าหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระตามที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้ แต่ลูกหนี้ได้สละประโยชน์แห่งเงื่อนไขชำระหนี้ ทั้ง ๆ ที่เจ้าหนี้ยังไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ชำระหนี้แต่อย่างใด เช่น ค่าขอขมเงินแดงมีกำหนด 6 เดือน แต่เมื่อเวลาผ่านไป 3 เดือนค่านำเงินมาชำระแดง และแม้ว่าค่าจะสำคัญผิดว่าถึงกำหนดชำระแล้วจึงนำเงินมาชำระ แแดงไม่จำเป็นต้องส่งเงินคืน ถ้าต่อมาค่าขอให้ส่งคืน เพราะเงินที่แดงได้รับเป็นเงินของแดง มิใช่เป็นลาภมิควรได้ เช่นนี้เป็นข้อยกเว้นไม่ให้ผู้ชำระหนี้เรียกคืนได้

ข้อ 3

การชำระหนี้ที่ขาดอายุความ

(252) ความหมายของหนี้ที่ขาดอายุความ หนี้ที่ขาดอายุความ หมายถึงหนี้ที่เจ้าหนี้หมดสิทธิเรียกร้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้ เพราะลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ได้⁽¹⁾ แต่หนี้นั้นยังมีอยู่ ฉะนั้น เมื่อลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปแล้ว แม้ว่าหนี้ที่เจ้าหนี้ได้รับจะเป็นลาภมิควรได้ แต่เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องคืนเงินนั้นให้แก่ลูกหนี้เพราะข้อเท็จจริงแล้วมีการเป็นหนี้กัน เช่น ดินซื้อของเชื่อจากฟ้า มีกำหนดอายุความเรียกร้องเงินนี้ 2 ปี แต่เมื่อพ้น 2 ปีแล้วดินนำเงินมาใช้หนี้ฟ้า เช่นนี้ฟ้าไม่จำเป็นต้องคืนเงินนั้นให้แก่ดิน

ข้อ 4

การชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรมหรือตามควรแก่อัธยาศัย

(253) หนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม หมายความว่าถึง หนี้ที่ลูกหนี้ไม่มี ความผูกพันใด ๆ ที่จะต้องชำระตามกฎหมายทั้งลูกหนี้ก็รู้แต่ก็ชำระ โดย

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/9 สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลากฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ ห้ามมิให้ฟ้องร้อง

มีความรู้สึกทางศีลธรรมว่าควรชำระ เช่น หนี้ที่ศาลตัดสินยกฟ้องไปแล้ว
ทั้งๆ ที่มีมูลความจริง แล้วถูกหนี้เกิดกลับใจนำเงินมาชำระ โดยเกิดมโน-
ธรรมความรู้สึกผิด มีตัวอย่างจากคำพิพากษาฎีกาพอเทียบเคียงได้คือ
จำเลยคุณนางละม้ายซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วไปเป็นภรรยา และได้ขอมาแก้
โจทก์ซึ่งเป็นพี่ชายนางละม้ายในเวลาต่อมา โดยยอมให้ค่าเสียหายแก่
โจทก์เป็นเงิน 3,500 บาท และทำเป็นสัญญากู้เงินไว้ ศาลฎีกาวินิจฉัย
ว่าโจทก์ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยซึ่งทำละเมิดต่อนาง
ละม้ายได้ แม้การขอมาและการใช้ค่าเสียหายหรือค่าล้างอายในกรณีเช่นนี้
จะถือเป็นเพียงประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมากก็เป็นเรื่องหน้าที่ศีลธรรม เมื่อยัง
ไม่ได้ส่งมอบชำระกันเพียงแต่ทำสัญญากันไว้ก็ไม่มีความหมายใดให้ฟ้องร้อง
บังคับกัน เป็นแต่ชำระให้แก้กันแล้วไม่มีสิทธิเรียกคืนได้เท่านั้น⁽¹⁾

(254) ข้อสังเกต คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้นับว่าน่าสนใจ จำเลยใน
คดีนี้ทำละเมิดต่อนางละม้ายซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วมิได้ทำละเมิดต่อโจทก์
ซึ่งเป็นพี่ชาย จำเลยจึงไม่มีหน้าที่อันใดจะไปรับผิดชอบต่อโจทก์ การที่จำเลย
ไปยอมรับผิดขอมาและทำเป็นสัญญากู้ให้ไว้ก็เป็นเพียงความผูกพันทาง
ศีลธรรม ซึ่งในลักษณะหากมิควรได้แบ่งพิจารณาหนีประเภทนี้ออกเป็น 2
ประการ คือ

1. ถ้ายังไม่ได้ชำระแก้กัน ก็ไม่มีหน้าที่ต้องไปชำระ อีกฝ่ายจะเรียก
ร้องให้ชำระไม่ได้ โจทก์จึงไม่อาจอาศัยสัญญากู้มาฟ้องได้ เพราะไม่มีการกั
กันจริง ไม่มีมูลอันใดจะเรียกร้องแก้กัน

2. ถ้าชำระไปแล้ว ฝ่ายชำระจะกลับใจเรียกคืนมาไม่ได้ ดังนั้น เหตุ
ผลของศาลฎีกาที่ว่า “เมื่อยังไม่ได้ส่งมอบชำระกัน เพียงแต่ทำสัญญากันไว้
ก็ไม่มีความหมายใดให้ฟ้องร้องบังคับกันได้ เป็นแต่ชำระแก้กันแล้วไม่
มีสิทธิเรียกคืนได้” จึงถูกต้อง

(255) หนี้ตามควรแก่อัธยาศัยในการสมาคม หนีประเภทนี้มี
ลักษณะเหมือนกับการให้ เช่น การชำระค่าบำรุงสมาคม การทำบุญ การ

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 1566/2498

ให้เงินอุดหนุนแก่สมาคม สโมสรหรือองค์การ อย่างไรก็ตาม หนี้เหล่านี้ ถ้าได้มีการแสดงสงวนสิทธิไว้ ผู้เขียนเห็นว่าอาจฟ้องเรียกคืนได้ เช่น ชำระหนี้เป็นการทำบุญหรืออุดหนุนสมาคมใดไว้ แต่มีข้อแม้ว่าถ้าภรรยา ได้ให้ไว้แล้วจะขอคืน เช่นนี้น่าจะทำได้

ข้อ 5

การชำระหนี้โดยสำคัญผิดเป็นเหตุให้เจ้าหนี้เสียสิทธิ บางประการ

(256) การชำระหนี้โดยสำคัญผิด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 409 บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งมิได้เป็นลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปโดยสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ผู้ทำการโดยสุจริตได้ทำลาย ฤๅลบล้างเสียซึ่งเอกสารอันเป็นพยานหลักฐานแห่งหนี้ก็ดี ยกเลิกหลักประกันเสียก็ดี สิ้นสิทธิไปเพราะขาดอายุความก็ดี ท่านว่าเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องคืนทรัพย์” หมายความว่าปกติแล้วการชำระหนี้โดยสำคัญตัวเจ้าหนี้ผิด ผู้ชำระหนี้จะฟ้องเรียกคืนได้ แต่ถ้าการชำระหนี้ นั้นเป็นเหตุให้ผู้รับชำระหนี้ไม่อาจฟ้องลูกหนี้ที่แท้จริงได้ ผู้ชำระหนี้ไม่อาจเรียกคืนได้ กล่าวคือ ในกรณีที่ชำระหนี้เกิดจากบุคคลซึ่งเข้าใจผิดว่าเป็นลูกหนี้ของผู้หนึ่ง แต่เจ้าหนี้เชื่อโดยสุจริตว่าเป็นลูกหนี้ของตนจริง จึงได้กระทำการดังกล่าวต่อไปนี้ คือ 1. ได้ทำลายหรือลบล้างเอกสารที่เป็นพยานหลักฐานแห่งหนี้ เป็นต้นว่า ได้ฉีกสัญญาสูญโดยสุจริต 2. ยกเลิกหลักประกันเช่นยกเลิกการจำนอง หรือ 3. สิ้นสิทธิฟ้องร้องไปเพราะขาดอายุความ กล่าวคือ ผลแห่งการชำระหนี้ นั้นสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้มิได้ฟ้องร้องลูกหนี้ตัวจริงภายในกำหนดเวลา เพราะเข้าใจว่าตนได้รับชำระหนี้จึงไม่มีหนี้ใดๆ เป็นพันธะอีก กรณีดังกล่าวข้างต้น เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องคืนทรัพย์ที่ได้รับมา หากปรากฏว่าผู้ที่ชำระหนี้ นั้นมิใช่ลูกหนี้โดยประการหนึ่งประการใด เพราะถ้าเจ้าหนี้ต้องคืนทรัพย์เจ้าหนี้ก็จะต้องได้รับความเสียหายโดยที่มี

ใช้ความผิดของตน เช่น ไม่อาจฟ้องร้องลูกหนี้ที่แท้จริงได้เพราะขาดอายุความหรือเพราะไม่มีพยานหลักฐานเนื่องจากได้ทำลายหลักฐานไปแล้ว ในกรณีเช่นนี้ผู้ชำระหนี้โดยสำคัญผิดคือผู้ที่เข้าใจว่าตนเป็นลูกหนี้ ย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้ได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ นั่นคือตัวลูกหนี้ที่แท้จริง⁽¹⁾ เช่น ใช้สิทธิไล่เบี้ยกับลูกหนี้ที่แท้จริงหรือใช้สิทธิไล่เบี้ยจากผู้ค้ำประกัน เช่น ก. กู้เงิน ข. แต่ ก. สำคัญผิดว่าตนกู้ ค. จึงนำเงินมาชำระหนี้ ค. และ ค. ได้รับไว้โดยสุจริตเพราะเข้าใจว่า ก. คือ ง. ลูกหนี้ของตน จึงฉีกสัญญากู้ยืมเสีย เช่นนี้ ค. ไม่จำเป็นต้องคืนเงินให้ ก. แต่ ก. อาจฟ้องเรียกเงินจาก ง. ได้ฐานลามกมิควรได้ แต่ถ้า ค. เจ้าหนี้ไม่ได้ฉีกทำลายหลักฐานเอกสารสัญญา ก. ก็มีได้ชื่อว่าเสียหายประการใด ค. จึงต้องคืนเงินแก่ ก. ฐานลามกมิควรได้ ส่วน ง. คงเป็นลูกหนี้อยู่ตามเดิม

ข้อ 6

ชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลอันใดอันหนึ่ง

(257) ชำระหนี้โดยมุ่งต่อผล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 410 บัญญัติว่า “บุคคลผู้ใดได้ทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อผลอย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น ถ้าและบุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกกว่าการที่จะเกิดผลนั้นเป็นพันวิสัยก็ดี หรือได้เข้าป้องกันขัดขวางเสียมิให้เกิดผลเช่นนั้นโดยอาการอันฝ่าฝืนความสุจริตก็ดี ท่านว่าบุคคลผู้นั้นไม่มีสิทธิจะได้รับคืนทรัพย์” มาตรานี้หมายความว่าถ้าผู้ซึ่งชำระหนี้มีวัตถุประสงค์ในผลอันหนึ่ง และรู้ชัวร์ว่าวัตถุประสงค์นั้นไม่เกิดผลเพราะ 1. เป็นพันวิสัย หรือ 2. ตนได้ขัดขวางมิให้เกิดผลโดยทุจริตแต่ยังชำระหนี้เช่นนี้ ผู้ซึ่งได้รับชำระไม่จำเป็นต้องคืนเงินนั้นให้แก่ผู้ชำระหนี้ เพราะถือว่าเป็นการชำระหนี้โดยสมัครใจ ในกรณีกระทำการทุจริตไม่ให้เกิดผลขึ้น ก็ควรที่จะมิได้รับ

¹ป.พ.พ. มาตรา 409 7. 2

การชดใช้เงินจำนวนนั้น เช่น ก. เซ้าทำน้ำของ ข. เพื่อดูขบวนกฐินพระราชทานทั้ง ๆ ที่รู้ว่ากฐินพระราชทานต้องงด ก. ยังคงชำระเงินให้ ข. เช่นนี้ ข. ไม่ต้องคืนเงินให้ หรือ ก. สั่งซื้อม้าจาก ข. 4 ตัวชำระราคาบางส่วนแล้ว ต่อมาก่อนมีการส่งมอบ ก. เปลี่ยนใจไม่ยักได้ม้า และไม่บอกเลิกสัญญาเพราะกลัวถูกริบเงิน จึงจ้างคนไปลักม้าจาก ข. เพื่อจะอ้างเป็นเหตุขอเงินคืนพฤติการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่ ก. เข้าป้องปัดมิให้เกิดผลตามสัญญาเสียเอง ก. ไม่มีสิทธิได้รับคืนราคาจาก ข.⁽¹⁾

ข้อ 7

ชำระหนี้โดยฝ่าฝืนกฎหมาย

(258) ฝ่าฝืนกฎหมาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 411 บัญญัติว่า “บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้ เป็นการอันฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ท่านว่าบุคคลนั้นหาอาจจะเรียกร้องคืนทรัพย์ได้ไม่” กล่าวคือ ถ้าได้มีการชำระหนี้โดยที่หนี้นั้นเกิดจากการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี เช่น ก. จ่ายเงินเพื่อซื้อฝิ่นจาก ข. แต่ ข. ไม่ส่งฝิ่นให้ เช่นนี้ ก. ไม่มีสิทธิเรียกเงินจำนวนนั้นคืนเพราะเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย เนื่องจากการค้าฝิ่นเป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย

นิติกรรมที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีนั้นย่อมตกเป็นโมฆะอยู่แล้ว ดังที่เราเคยศึกษามาจากมาตรา 113 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คู่กรณีย่อมไม่อาจเรียกร้องสิ่งใดแก่กันได้จึงนับว่าเป็นกรณีพิเศษเพราะโมฆกรรมอย่างอื่น เช่น การอันเป็นพันวิสัยหรือผิดแบบ ย่อมเรียกร้องแก่กันได้อย่างลาภมิควรได้เนื่องจากเป็นเหตุมิได้มีได้เป็นขึ้น แต่หนี้อันต้องห้ามตามกฎหมายหรือฝ่าฝืนศีลธรรมนั้น เป็น

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2-3/2472

หนี้อันมิได้มิได้เป็นชั้นตามกฎหมายใด ทั้งขัดต่อความสงบเรียบร้อยด้วยกฎหมายไม่ประสงค์จะส่งเสริมให้คนทำการฝ่าฝืนกฎหมาย จึงบัญญัติไว้ว่าถ้าให้ไปแล้วไม่อาจคืนกันได้แต่ถ้ายังไม่ได้ให้ก็ไม่อาจเรียกร้องได้ เพราะข้อตกลงเป็นโมฆะเสียแล้ว เช่น ยกที่ดินให้เขาเพราะเขาเป็นผู้ออกเงินวิ่งเต้นให้ตนเป็นความกับผู้อื่นในอีกคดีหนึ่ง จนตนได้ที่ดินนั้นมาและได้ยกให้เขาไปเช่นนี้ เป็นการชำระหนี้อันฝ่าฝืนต่อกฎหมายหรือศีลธรรม เพราะกฎหมายไม่ประสงค์ให้คนส่งเสริมให้ผู้อื่นเป็นความกัน ผู้ให้จะเรียกที่ดินนั้นคืนมิได้⁽¹⁾ หรือเช่นชายมีภริยาอยู่แล้วแต่ได้ให้ทรัพย์สินแก่หญิงซึ่งมิใช่ภริยาตน โดยมีข้อตกลงว่าหญิงนั้นจะยอมเป็นภริยา เมื่อหญิงนั้นได้ทรัพย์ไปแล้วไม่ยอมอยู่กินด้วย ชายย่อมไม่มีสิทธิเรียกทรัพย์คืน⁽²⁾ ตัวอย่างหลังนี้ย่อมเป็นตัวอย่างอันดีว่าอย่างไรเป็นการฝ่าฝืนศีลธรรมข้อที่ว่าฝ่าฝืนกฎหมายนั้นเห็นง่าย แต่ข้อที่ฝ่าฝืนศีลธรรมนั้น ต้องวินิจฉัยจากข้อเท็จจริงเป็นราย ๆ ไป

บทที่ 4

การคืนลาภมิควรได้

(259) ประเภทของลาภมิควรได้ เมื่อบุคคลใดได้ทรัพย์สิ่งใดมาในลักษณะลาภมิควรได้ บุคคลนั้นต้องคืนทรัพย์ให้แก่ผู้เป็นเจ้าของดังกล่าวมาแล้ว การคืนทรัพย์นั้นกฎหมายแยกไว้เป็นสามประเภทด้วยกัน คือ

1. เงิน
 2. ทรัพย์สินอย่างอื่นนอกจากเงิน
 3. ดอกผลอันเกิดจากการรับทรัพย์สินนั้นไว้
- ซึ่งจะได้พิจารณาตามลำดับ

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 822/2494

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1913/2505

ข้อ 1 เงิน

(260) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 412 บัญญัติว่า “ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้เป็นลาภมิควรได้นั้น เป็นเงินจำนวนหนึ่งท่านว่าต้องคืนเต็มจำนวนนั้น เว้นแต่เมื่อบุคคลได้รับไว้โดยสุจริต จึงต้องคืนลาภมิควรได้เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเมื่อเรียกคืน” หมายความว่า ถ้าลาภมิควรได้ที่ได้รับมานั้นเป็นเงิน การคืนลาภมิควรได้ก็คือเงินจำนวนนั้น และถ้ารับไว้เท่าไรก็ต้องคืนเท่าที่ได้รับมา ถ้าเงินที่ได้รับไว้เหลือไม่ครบก็ต้องนำเงินจำนวนอื่นมาชดเชย ทั้งนี้เพราะปกติเงินอาจใช้เงินอื่นแทนได้ เช่น ก. ได้เงินจาก ข. ไว้ในลักษณะเป็นลาภมิควรได้ 100 บาท ก. ต้องคืนให้ ข. 100 บาท เป็นต้น

(261) ข้อยกเว้น ถ้าผู้ได้ลาภมิควรได้นั้นรับไว้ด้วยความสุจริต กฎหมายยอมให้คืนเท่าที่เหลืออยู่ในขณะที่ทวงถามเท่านั้น เช่น ก. ใช้เงินโดยสำคัญผิดว่าเป็นหนี้ ข. 100 บาท และ ข. ก็ได้รับไว้โดยสุจริตเช่นคิดว่า ก. ยกให้ตน หรือคิดว่า ก. เป็นหนี้ตนจริง ๆ ครั้นเมื่อ ก. ทวงถามเงินนั้นเหลือเพียง 50 บาท เพราะ ข. ได้นำไปซื้ออาหารหรือเพราะถูกขโมยลักไป ในขณะที่ ก. ทวงถาม ข. ก็ใช้ให้ ก. เพียง 50 บาท ตามมาตรานี้ แต่ถ้าได้รับมาโดยไม่สุจริตก็ต้องคืนให้เต็มจำนวนดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นปัญหาว่าจะรู้ได้อย่างไรว่าเงินที่ได้มาเป็นลาภมิควรได้เหลืออยู่เท่าใด ข้อนี้มีนักนิติศาสตร์ให้วิธีพิจารณาว่า ถ้าเมื่อได้เงินเป็นลาภมิควรได้มาแล้ว ผู้ได้มามีการใช้เงินไปตามปกติที่ตนเคยมาอย่างนี้ถือว่าเงินที่ได้มายังเหลืออยู่เต็มจำนวน แต่ถ้าเมื่อได้มาแล้วได้มีการใช้เงินผิดไปจากปกติที่เคยใช้เพราะเห็นว่าตนได้เงินพิเศษมานั้น เช่น ดีใจพาเพื่อนไปเลี้ยง เป็นต้น เช่นนี้ถือว่าเป็นการใช้เงินนั้นหมดไป ต้องนำมาหักจำนวนเต็มที่ต้องคืน

ถ้าผู้ได้รับเงินอันเป็นลาภมิควรได้นั้นนำเงินไปใช้จ่ายซื้อสิ่งของอื่นมาแทน ผู้เขียนมีความเห็นเป็นส่วนตัวว่าผู้นั้นจำต้องคืนเงินที่เหลือ

พร้อมทั้งของที่ซื้อมานั้นให้แก่เจ้าของไป ทั้งนี้เพราะกฎหมายใช้คำว่าต้อง
คืนลาภมิควรได้เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ขณะเมื่อเรียกคืน เช่น ก. ได้รับเงิน
เป็นการชำระหนี้จาก ข. โดยสุจริตโดยที่ ข. สำคัญผิด 1,000 บาท ก.
นำเงินไปซื้อโต๊ะ 1 ตัว ราคา 500 บาท เมื่อ ข. ทวงถามเรียกร้องให้คืน ก.
ต้องใช้เงินที่เหลือพร้อมทั้งโต๊ะตัวนั้นให้แก่ ข. ความยากในเรื่องนี้มีอยู่ว่า
เงินที่เอาไปใช้นั้น จะทราบได้อย่างไรว่าเป็นเงินที่บุคคลนั้นได้ไว้เป็นลาภมิ-
ควรได้หรือเป็นเงินของเขาเอง กฎหมายบัญญัติแต่เพียงว่าถ้าสุจริตก็คืน
เท่าที่เหลือ ถ้าทุจริตก็คืนหมด สมมติว่า ก. เป็นเศรษฐีได้เงินเป็นลาภมิ-
ควรได้มา 500 บาท ต่อมา ก. ซื้อโต๊ะหนึ่งตัวราคา 200 บาท จะทราบได้
อย่างไรว่าเงิน 200 บาท ที่ซื้อโต๊ะนี้ เป็นเงินส่วนตัวของ ก. เองหรือเป็น
เงินอัน ก. ได้ไว้เป็นลาภแก่ตน ในเรื่องนี้เป็นที่ยากมาก ปกติแล้วฝ่าย
ใดกล่าวอ้างฝ่ายนั้นก็มีความที่น่าสืบแต่การนำสืบเป็นไปไต่ยาก อย่างไรก็ตาม
ถ้าอาจแยกได้ว่าส่วนใดเป็นของใครใช้ไปเท่าไรหักแล้วคงเหลือเท่าไร
ก็ต้องคืนแก่เขาเท่าที่เหลืออยู่เป็นลาภแก่ตน ปัญหาต่อไปว่าถ้า ก.
เปลี่ยนใจนำโต๊ะตัวนั้นไปเปลี่ยนเป็นม้านั่ง จะต้องคืนม้านั่งนั้นหรือไม่
กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรยุติได้แค่โต๊ะเพราะแม้แต่โต๊ะก็ยุ่งยากแก่การ
พิสูจน์แล้ว หากมีการเปลี่ยนแปลงไปอีกรูปหนึ่งก็จะหาทางพิสูจน์ไม่ได้เลย

(262) ของอื่นแทนเงิน ได้ยกตัวอย่างอธิบายมาแล้วข้างต้นว่า ใน
กรณีได้ของอื่นมาแทนเงินก็ต้องคืนของนั้นไปแทนเงิน เพราะถือว่าเป็น
ส่วนที่ยังอยู่ในขณะเรียกคืน นักนิติศาสตร์บางท่านมีความเห็นว่าของใหม่
ที่ได้แทนมานั้น อยู่ในฐานะนิติบัญญัติอย่างเดียวกันที่จะต้องคืนเช่นเดียวกับ
เงิน ซึ่งเรียกว่าเป็นการช่งทรัพย์⁽¹⁾ แต่ในขณะที่ไม่มีของอื่นแทนเงินหรือ
มีแต่ไม่อาจนำมาแทนได้ก็ไม่จำเป็นต้องคืนเงิน เช่น ก. ได้เงินจาก ข. 500 บาท
โดยการที่ ข. นำไปชำระหนี้ให้เป็นการผิดตัวและ ก. ได้รับไว้โดยสุจริต
ต่อมา ก. นำเงิน 500 บาท ไปซื้ออาหารรับประทานจนหมด ก. ไม่มี

¹ มาตรา 226 วรรค 2 'ช่งทรัพย์ ได้แก่เอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินอีกอันหนึ่งใน
ฐานะนิติบัญญัติอย่างเดียวกันกับทรัพย์สินอันก่อน'

หน้าที่ต้องคืน แต่ถ้ายังไม่ทันลงมือรับประทาน ข. มาฟ้องร้องก่อนดังนี้ ก.
จะต้องคืนอาหารเพราะเป็นลาภที่เหลืออยู่

ข้อ 2

ทรัพย์สินอื่นนอกจากเงิน

(263) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 413
วรรคแรกบัญญัติว่า “เมื่อทรัพย์สินอันจะต้องคืนนั้นเป็นอย่างอื่นนอกจาก
จำนวนเงิน และบุคคลได้รับไว้โดยสุจริต ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นจำต้องคืน
ทรัพย์สินเพียงตามสภาพที่อยู่ และมีต้องรับผิดชอบในการที่ทรัพย์สินนั้นสูญ
หายหรือบุบสลาย แต่ถ้าได้อะไรมาเป็นค่าสินไหมทดแทน เพื่อการสูญ
หายหรือบุบสลายเช่นนั้นก็ต้องให้ไปด้วย” หมายความว่า ถ้าลาภมิควร
ได้นั้นมีใช่เป็นเงินแต่เป็นทรัพย์สินอย่างอื่น ถ้าผู้ได้รับลาภมิควรได้รับไว้โดยสุจริต
กล่าวคือ ได้รับไว้โดยเชื่อว่าตนมีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินนั้นจริง บุคคลนั้นไม่
มีหน้าที่ที่จะต้องรักษาทรัพย์สินให้คงสภาพเดิม เมื่อจะต้องคืนทรัพย์สินนั้น
ให้แก่เจ้าของเดิมก็คืนได้เท่าที่ทรัพย์สินนั้นมีสภาพอยู่ในขณะที่ทวงถาม ไม่
ต้องรับผิดชอบว่าทรัพย์สินสูญหายหรือบุบสลายไป เช่น ก. ได้รับม้าจาก ข.
ไว้หนึ่ง ตัวโดยเข้าใจว่า ข. ให้ แต่ความจริง ข. ส่งมาให้มันเพราะสำคัญ
ผิดว่า ก. เป็น ง. ซึ่งตกลงซื้อม้าจากตน ต่อมามันนั้นขาหัก เมื่อ ข. ทราบ
ความจริงและเรียกมันคืน ก. ก็คืนได้ในลักษณะนั้น แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นได้
บุบสลายหรือสูญหายไปเพราะผู้อื่น และผู้ได้รับลาภมิควรได้ก็ได้ค่าสิน
ไหมทดแทน ในการที่ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายไปจากผู้ทำละเมิด ผู้
ซึ่งได้ลาภมิควร ได้ก็จำต้องให้ค่าสินไหมทดแทนนั้นแก่ผู้เป็นเจ้าของ
ทรัพย์สินแทนตัวทรัพย์สิน ดังตัวอย่างข้างต้น หากม้าขาหักเพราะ ค. ขับรถ
ชน ค. ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ ก. และในเวลาที ก. ต้องคืนม้าแก่ ข.
เมื่อ ก. ไม่อาจคืนมาได้ หรือไม่อาจคืนในสภาพดั้งเดิม ก็จำต้องให้ค่าสิน
ไหมทดแทนที่ตนได้รับไว้ให้แก่ ข. ในกรณีที่ผู้ได้ลาภมิควรได้มาโดยทุจริต

กล่าวคือ ได้มาโดยรู้ว่าตนไม่มีสิทธิที่จะจะได้ ผู้ได้ทรัพย์สินนั้นมาจำต้องรับผิดชอบในการสูญหายหรือบุบสลายนั้น กล่าวคือ ถ้าทรัพย์สินนั้นไม่มีอยู่หมดไปหรือถูกทำลายไป ผู้นั้นจำต้องซื้อให้ใหม่หรือถ้าทรัพย์สินนั้นบุบสลายไปบางส่วน แต่ตัวทรัพย์สินนั้นยังคงอยู่ ผู้นั้นก็จำต้องซ่อมแซมให้ทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในสภาพเดิม เป็นต้น

ในเรื่องนี้กฎหมายได้กำหนดความรับผิดชอบไว้หนักแน่นมาก กล่าวคือ แม้ในกรณีที่ทรัพย์สินหายหรือบุบสลายนั้นเกิดขึ้น เพราะเหตุสุดวิสัยซึ่งผู้ได้รับลากมิควรได้จะจัดการปกป้องทั้งๆ ที่ได้ระมัดระวังอย่างสุดความสามารถได้ก็ตาม ผู้ได้รับลากมิควรได้ก็ยังต้องใช้เต็มราคา เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้นก็จะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่ดี เช่น ดำได้รับมาจากชาวไร่หนึ่งตัวทั้งๆ ที่รู้ว่าชาวไร่เพราะสำคัญผิดต่อม้านั้นได้ถูกลักไป เมื่อชาวไร่บ่นว่าตนได้ให้ม้าแก่ดำเพราะสำคัญผิดจึงมาทวงคืนและดำไม่อาจคืนได้เพราะม้าถูกลักไปเสียแล้ว แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ดำก็จะต้องรับผิดชอบใช้ให้แก่ชาวไร่เพราะตนได้รับไว้โดยทุจริต เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรม้าก็ต้องหายไปนั่นเอง เช่น เกิดโจรขุขุมลักม้าไปหมดทั้งตำบล และม้าของคนอื่นก็หายเช่นนี้ดำไม่ต้องรับผิดชอบ แต่หน้าที่ในการพิสูจน์ซึ่งเป็นการปกป้องให้พ้นความผิดได้นั้นตกอยู่แก่ดำ

(264) ข้อยกเว้น ในกรณีที่การคืนทรัพย์สินตกเป็นพันวิสัย กล่าวคือ ไม่อาจคืนทรัพย์สินนั้นได้ ไม่ว่าจะเพราะสภาพแห่งทรัพย์สินนั้นหรือไม่ เช่น ทรัพย์สินนั้นเสื่อมสลายไปเพราะเหตุอย่างอื่น หรือ เช่นได้จำหน่ายจ่ายโอนไปก่อนที่จะมีการทวงถามและไม่สามารถเอาทรัพย์สินกลับมาได้ ในเรื่องนี้กฎหมายได้บัญญัติแยกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

1. กรณีที่ได้รับลากมิควรได้นั้นโดยสุจริต และ
2. กรณีที่ได้รับลากมิควรได้นั้นมาโดยทุจริต

1) กรณีที่ได้รับลากมิควรได้โดยสุจริต กฎหมายได้วางหลักไว้ในมาตรา 414 ว่า “ถ้าการคืนทรัพย์สินตกเป็นพันวิสัยเพราะสภาพแห่งทรัพย์สินที่ได้รับไว้วันนั้นก็ดี ฤ็เพราะเหตุอย่างอื่นก็ดี และบุคคลได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต

ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นจำเป็นต้องคืนลาภมิควรได้เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเมื่อเรียกคืน...” หมายความว่าถ้าได้รับลาภมิควรได้มาโดยสุจริตและมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นทำให้ทรัพย์สินนั้นบอบสลายสูญหายไป ผู้ซึ่งได้รับลาภมิควรได้มานั้นไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ กล่าวคือ เมื่อไม่มีอะไรเหลืออยู่ก็ไม่จำเป็นต้องคืน หรือถ้ามีเหลือแต่ไม่เท่ากับที่ได้รับมาหรือบอบสลายก็คืนเช่นนั้น ไม่จำเป็นต้องชดเชยให้ครบจำนวน หรือซ่อมแซมให้ดังเดิม ข้อสังเกตด้วยบทในมาตรา 414 นี้ใช้คำว่า การคืนทรัพย์สินตกเป็นพันวิสัยเพราะ 1) สภาพแห่งทรัพย์สินที่ได้รับไว้ 2) เหตุอย่างอื่น เหตุ 2 ประการนี้ย่อมไม่เหมือนกัน สภาพแห่งทรัพย์สินอาจเป็นกรณีที่ทรัพย์สินเสื่อมสลายไปเองตามธรรมชาติ เช่น ทรัพย์สินเสื่อมสลาย ละลายไป เป็นโรค หรือแก่ตาย ส่วนเหตุอย่างอื่น ก็คือเหตุใด ๆ ที่ไม่ใช่เหตุข้างต้น เช่น การจำหน่ายตัวทรัพย์สินเป็นต้น เช่น ก. ได้รับทองคำจาก ข. มา 1 แท่งโดยสุจริตเข้าใจว่า ข. ให้แก่ตน ความจริง ข. เข้าใจว่ายืมมาจาก ก. ถ้า ก. ได้จำหน่ายทองคำนั้นไปและได้เงินมาเท่าใด เหลืออยู่เท่าใด ก. ต้องคืนเท่าที่เหลือ

2) กรณีที่ได้รับลาภมิควรได้โดยทุจริต ถ้าได้รับลาภมิควรได้ไว้โดยทุจริต กล่าวคือได้รับไว้โดยรู้ว่าตนไม่มีสิทธิได้รับ และการได้รับนั้นทำให้เจ้าของทรัพย์สินเสียหายประโยชน์ ผู้ได้รับลาภมิควรได้นั้นต้องคืนให้ครบจำนวนและตามสภาพเดิมของทรัพย์สิน ทั้งนี้เพราะวรรคสองของมาตรา 413 บัญญัติว่า “...ถ้าบุคคลได้รับทรัพย์สินไว้โดยทุจริต ท่านว่าจะต้องรับผิดชอบในการสูญหายหรือบอบสลายนั้นเต็มภูมิ แม้กระทั้งการสูญหายหรือบอบสลายจะเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้นก็คงต้องสูญหายหรือบอบสลายอยู่นั่นเอง” และวรรคสอง ของมาตรา 414 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลได้รับทรัพย์สินไว้โดยทุจริต ท่านว่าต้องใช้ราคาทรัพย์สินนั้นเต็มจำนวน” ให้สังเกตว่ากฎหมายใช้คำว่า “เต็มจำนวน” และ “สภาพที่เป็นอยู่” ซึ่งหมายความว่าได้รับมาเท่าไรก็ต้องคืนให้เท่านั้น และได้รับมาในสภาพอย่างใดก็ต้องคืนในสภาพเช่นนั้น เช่น ก. ได้รับทองคำมาจาก ข. ดังเช่นข้างต้น ถ้า ก. จำหน่ายทองไปและได้เงินมา 5,000 บาท

แม้ ก. จะใช้จ่ายไปเท่าไรก็ต้องคืนเต็มจำนวน 5,000 บาทนั้น ปัญหาขึ้นอยู่กับว่าถ้ารับไว้โดยสุจริตและทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายไป ผู้ได้รับไว้สามารถพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้นจะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง ผู้ได้รับทรัพย์สินนั้นมาจะต้องคืนให้แก่เจ้าของครบจำนวนและอยู่ในสภาพเดิมหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าในเรื่องนี้มีความเห็นของนักนิติศาสตร์ยังแยกกันเป็นสองฝ่าย ความเห็นแรกเห็นว่าไม่น่าจะได้ เพราะด้วยมาตรา 414 ไม่ได้เปิดช่องให้พิสูจน์เช่นนั้น ส่วนความเห็นที่สองมีแนวโน้มไปว่าน่าจะได้เพราะมาตรา 414 เป็นบทขยายมาตรา 413 ให้ชัดเจนแต่ในความเห็นของผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นแรก คือไม่น่าจะพิสูจน์ได้เพราะมีฉะนั้นแล้วบทบัญญัติในมาตรา 413 กับ 414 จะซ้ำกันทั้งตัวบทก็ได้เปิดช่องไว้เช่นนั้นด้วย

ข้อ 3

ดอกผลอันเกิดจากการรับทรัพย์สินนั้น

(265) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415 บัญญัติว่า “บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต ย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้นอยู่ตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่”

ถ้าผู้ที่ได้รับไว้จะต้องคืนทรัพย์สินนั้นเมื่อใด ให้ถือว่าผู้นั้นตกอยู่ในฐานะสุจริตจำเดิมแต่เวลาที่เรียกคืนนั้น” หมายความว่า ถ้าผู้ได้รับลากมิควรได้ไว้โดยสุจริตผู้นั้นย่อมได้ดอกผลอันเกิดแก่ทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่ ดอกผลในที่นี้มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าดอกผลในกฎหมายลักษณะทรัพย์ที่โดยปกติได้แก่ ผลไม้ ลูกสัตว์ ซึ่งเรียกว่าเป็นดอกผลธรรมดา นอกจากนี้ก็มีความหมายรวมถึงดอกผลโดยนิตินัย เช่น ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผลด้วย

โดยปกติ ดอกผลย่อมเป็นของเจ้าของทรัพย์ที่แท้จริง ผู้ได้ลากมิควรได้มาควรจะต้องคืนดอกผลนั้นด้วยพร้อมกับแม่ทรัพย์อันเป็นประธาน

แต่มาตรฐานบัญญัติไว้เป็นข้อยกเว้นว่า ถ้ามีการคืนลาภมิควรได้ผู้ได้ลาภ โดยสุจริตย่อมได้ดอกผลที่ผ่าน ๆ มาแล้วด้วย ทั้งนี้เพราะว่าผู้บัญญัติกฎหมายเห็นว่าผู้ได้ลาภมิควรได้มาอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินนั้น จึงเห็นควรที่จะให้ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินนั้นแทนค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา เช่น ก. ได้รับเงินมาจาก ข. 1,000 บาท เป็นลาภมิควรได้ที่ ก. ได้มาโดยสุจริต ก. นำเงินไปฝากธนาคารได้ดอกเบี้ย ในเวลาที่ต้องคืน ก. คงคืนเฉพาะต้นเงิน 1,000 บาทเท่านั้น ส่วนดอกเบี้ยอันเป็นดอกผลโดยนิตินัยได้เป็นประโยชน์แก่ ก.

ในกรณีได้รับลาภมิควรได้มาโดยทุจริตหรือแม้เมื่อตอนแรกสุจริตแล้ว เปลี่ยนเป็นทุจริตในภายหลัง เป็นต้นว่าเมื่อเจ้าของทองถ้ำแล้วไม่ให้ นับแต่เวลาที่เจ้าของเขาทองถ้ำแล้ว ผู้ซึ่งได้รับลาภมิควรได้โดยสุจริตก็กลายเป็นทุจริต นับแต่เวลานั้น ดอกผลที่เกิดจากทรัพย์สินนั้นก็จำต้องคืนให้แก่เจ้าของ เช่น ก. ได้รับเงินจาก ข. 1,000 บาท ดังตัวอย่างข้างต้น แต่ ก. รับไว้โดยทุจริต เช่นนี้ ก. ต้องคืนทั้งดอกเบี้ยที่เกิดจากเงิน 1,000 นั้น ด้วย⁽¹⁾

อนึ่ง ในกรณีที่มีคดีเกิดขึ้นในศาลต่อมามีคำพิพากษาว่าผู้ซึ่งได้รับทรัพย์สินไว้เป็นลาภแก่ตนเป็นฝ่ายแพคดี เช่นนี้ถือว่าเป็นการไม่สุจริตมาตั้งแต่ต้นต้องคืนดอกผลด้วย เช่น ก. ทำสัญญาจะขายสวนยางแก่ ข. ต่อมาสัญญาเป็นโมฆะ ก. เรียกให้ ข. คืนสวนยาง ข. ไม่ยอมคืน ก. จึงฟ้องคดีศาลตัดสินให้ ข. แพ้เช่นนี้ ข. ต้องคืนดอกผลที่ตนเข้าทำประโยชน์ตลอดเวลาที่ ก. ใช้สิทธิฟ้องคดีและคดีดำเนินอยู่ในศาล ถือว่า ข. ได้มาโดยทุจริตด้วย⁽²⁾

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415

²เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 71/2494

บทที่ 5
หน้าที่ผู้รับคินทรัพย์

(286) หน้าที่ทั่วไป หน้าที่ของผู้รับคินทรัพย์แยกได้เป็นสามประการคือ

1. ชดใช้ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาบำรุงหรือซ่อมแซมทรัพย์สิน
2. ชดใช้ค่าใช้จ่ายอื่น
3. สิทธิเลือกว่าจะใช้ค่าดัดแปลงหรือใช้เงิน

ข้อ 1

ชดใช้ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาบำรุงหรือซ่อมแซมทรัพย์สิน

(287) บททั่วไป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 416 บัญญัติว่า “ค่าใช้จ่ายทั้งหลายอันควรแก่การเพื่อรักษาบำรุง ฤฯซ่อมแซมทรัพย์สินนั้น ท่านว่าต้องชดใช้แก่บุคคลผู้คินทรัพย์สินนั้นเต็มจำนวน” หมายความว่า เมื่อเจ้าของทรัพย์สินได้ทรัพย์สินของตนมาแล้ว เจ้าของทรัพย์สินต้องจ่ายเงินที่ผู้ได้รับลาภมิควรได้จ่ายไปในการรักษาบำรุงหรือซ่อมแซมทรัพย์สินนั้น ความสำคัญอยู่ที่ต้องเป็นการรักษาบำรุงหรือการซ่อมแซมรักษา ซึ่งหมายถึงการจัดการเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินเดิมซึ่งมีอยู่แล้วไม่ใช่เป็นการทำขึ้นใหม่

การรักษามารุง เช่น รดน้ำ พรวนดิน การเก็บถนอมรักษาส่วนของทรัพย์สินนั้น การซ่อมแซม เช่น ของเก่าผูกฟังกก็ทำใหม่ให้ดี แต่ไม่ใช่เป็นการรื้อของเก่าลงทำใหม่ ซึ่งไม่เคยมีมาแต่เดิม เช่น เปลี่ยนแปลงบานประตูไม้เป็นบานกระฉก เป็นต้น และต้องเป็นค่าใช้จ่ายที่ได้จ่ายไปโดยมิเหตุผลอันควร กล่าวคือ ถ้าไม่ใช้จ่ายแล้วทรัพย์สินนั้นจะชำรุดหรือบุบสลายไป จะเห็นได้ว่าในกรณีเช่นนี้ประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ผู้จ่ายไปจะได้รับการชดใช้ เช่น

แดงได้สวนมาจากขาว 1 แปลงเป็นลาภมิควรได้ ถ้าแดงได้ทำประโยชน์ รดน้ำพรุนดินเสียค่าใช้จ่ายทำเขื่อนกั้นน้ำซึ่งจะท่วมสวนนั้น ในเวลาที่ แแดงคืนสวนขาวต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายที่แดงได้ออกไป แต่จำกัดครัดเคร่งอยู่ เฉพาะค่าใช้จ่ายอันจำเป็นและสมควร ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าแดงได้สวน ไปโดยสุจริตหรือไม่

(268) ข้อยกเว้น ถ้าเป็นค่าใช้จ่ายในค่าภาระที่ดินที่ต้องเสียไปใน ระหว่างที่ได้รับลาภมิควรได้เก็บดอกผลจากทรัพย์สินนั้น ผู้ได้รับทรัพย์สิน ไม่จำเป็นจะต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายนั้น เพราะผู้คืนทรัพย์สินได้รับประโยชน์ จากการเก็บดอกผลของทรัพย์สินนั้นอยู่แล้วตามมาตรา 416 วรรคสอง ที่ บัญญัติว่า “แต่บุคคลเช่นนี้จะเรียกร้องให้ชดใช้ค่าใช้จ่ายตามธรรมดา เพื่อบำรุงซ่อมแซมทรัพย์สินนั้น ฤๅค่าภาระที่ดินที่ต้องเสียไปในระหว่าง ที่ตนคงเก็บดอกผลอยู่นั้นหาได้ไม่” เช่น ก. ได้บ้านมาจาก ข. 1 หลังโดย ไม่มีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ก. เห็นว่าบ้านชำรุดมากจำเป็นต้อง ซ่อมแซมจึงออกเงินบำรุงซ่อมแซมแล้วให้ ค. เข้าเก็บผลประโยชน์เช่นนี้ ก. ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าใช้จ่ายในการบำรุงซ่อมแซมบ้านนั้น

ข้อ 2

ชดใช้ค่าใช้จ่ายอื่น

(269) ค่าใช้จ่ายอื่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 417 บัญญัติว่า “ในส่วนค่าใช้จ่ายอย่างอื่นนอกจากที่กล่าวมาในวรรคต้นแห่ง มาตราก่อนนั้น บุคคลผู้คืนทรัพย์สินจะเรียกร้องให้ชดใช้ได้แต่เฉพาะที่ เสียไปในระหว่างที่ตนทำการโดยสุจริต และเมื่อทรัพย์สินนั้นได้มีราคาเพิ่ม สูงขึ้นเพราะค่าใช้จ่ายนั้นในเวลาที่คืน และจะเรียกได้ก็แต่เพียงเท่าราคา ที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น” คำว่า ค่าใช้จ่ายในมาตรานี้ หมายถึงค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือ ไปจากมาตรา 416 กล่าวคือ มิใช่เป็นค่าใช้จ่ายตามธรรมดาเพื่อบำรุง ซ่อมแซมทรัพย์สิน เป็นต้นว่าค่าใช้จ่ายในการทำให้ทรัพย์สินมีราคาสูงขึ้นซึ่ง

อาจเป็นการตัดแปลงต่อเติมขึ้นใหม่ ค่าใช้จ่ายดังกล่าวนี้ผู้ค้ำประกันทรัพย์สินจะเรียกให้ชดเชยได้แต่เฉพาะที่เสียไปในระหว่างที่ตนทำการโดยสุจริต และเมื่อทรัพย์สินนั้นได้มีราคาเพิ่มสูงขึ้นเพราะค่าใช้จ่ายนั้น ในเวลาเรียกคืนจะเรียกคืนได้แต่เฉพาะราคาที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายไม่ได้ยินยอมให้เรียกค่าใช้จ่ายที่ออกไป แต่ยอมให้เรียกได้เฉพาะที่ทำให้ทรัพย์สินเขามีราคาเพิ่มขึ้น เช่น ดินเข้าไปปลูกบ้านในที่ดินของตนโดยลงทุนไป 40,000 บาท แต่ทำให้ที่ดินมีราคาเพิ่มจากเดิมเพียง 10,000 บาทเช่นนี้ ในเวลาที่ตนเรียกคืนจะได้เพียง 10,000 บาท และคงขาดทุนอยู่อีก 30,000 บาท หรือ ก. ได้บ้านจาก ข. หลังหนึ่งโดยไม่มีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และสุจริต ต่อมา ก. ต่อเติมบ้านออกไปอีกสองห้อง เมื่อต้องคืนบ้านให้ ข. ก. จะเรียกให้ ข. ชดเชยค่าใช้จ่ายได้ก็ต่อเมื่อ ก. ทำการต่อเติมในระหว่างที่ยังไม่รู้ว่าจะต้องคืนบ้านนั้นโดยสุจริต และจะเรียกให้ชดเชยได้เฉพาะเมื่อการต่อเติมนั้นทำให้บ้านมีราคาเพิ่มขึ้น เช่น ขณะต้องคืนตัวบ้านมีราคา 100,000 บาท แต่เนื่องจากการต่อเติมราคาจึงเพิ่มเป็น 120,000 บาท ก. ก็เรียกให้ ข. ชดเชยได้เพียง 20,000 บาท แม้ความจริง ก. ได้ออกค่าใช้จ่ายไป 30,000 บาทก็ตาม⁽¹⁾

ข้อ 3

สิทธิเลือกว่าจะใช้ค่าตัดแปลงหรือใช้เงิน

(270) บททั่วไป ในกรณีที่ผู้รับลากมิกควรได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต กล่าวคือ ผู้รับนั้นทราบดีว่าทรัพย์สินนั้นมีเจ้าของตน หรือทราบว่าผู้ให้มิได้ประสงค์ให้ตน และเมื่อตนรับแล้วผู้ให้จะเสียเปรียบ ก็ยังคงรับทรัพย์สินนั้นไว้ และยิ่งกว่านั้นในระยะที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ความครอบครองของตน ตนได้ตัดแปลงหรือต่อเติมทรัพย์สินนั้น ในกรณีเช่นนี้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1199/2497

มาตรา 418 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าบุคคลรับทรัพย์สินอันมิควรได้ไว้โดยทุจริต และได้ทำการดัดแปลงหรือต่อเติมขึ้นในทรัพย์สินนั้น ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นต้องจัดทำทรัพย์สินนั้นให้คืนคงสภาพเดิม ด้วยค่าใช้จ่ายของตัวเอง แล้วจึงส่งคืน เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินจะเลือกให้ส่งคืนตามสภาพที่เป็นอยู่ในกรณีเช่นนั้นเจ้าของจะใช้ราคาค่าทำการดัดแปลงหรือต่อเติม หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นราคาทรัพย์สินเท่าที่เพิ่มขึ้นนั้นก็ได้แล้ว แต่จะเลือก

ถ้าในเวลาที่จะต้องคืนทรัพย์สินนั้นเป็นพันวิสัยจะทำให้ทรัพย์สินคืนคงสภาพเดิมได้ หรือถ้าทำไปทรัพย์สินนั้นจะบอบสลายไซ้ไร ท่านว่าบุคคลผู้ได้รับไว้จะต้องส่งคืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ และไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคาสินทรัพย์ที่เพิ่มขึ้น เพราะการดัดแปลงหรือต่อเติมนั้นได้” ซึ่งหมายความว่าผู้รับลากมิควรได้โดยทุจริตในขณะที่ส่งลากมิควรได้คืนนั้น ถ้าได้ดัดแปลงหรือต่อเติมทรัพย์สินอันเป็นลากมิควรได้ จะต้องจัดการทำให้ทรัพย์สินนั้นกลับคืนสู่สภาพเดิมด้วยการเสียค่าใช้จ่ายของตน เช่น ก. ได้รับแหวนพลอยอันเป็นลากมิควรได้ไว้โดยทุจริต ก. ได้นำไปเปลี่ยนรูปของแหวนนั้น เช่น นำไปล้อมเพชร ในขณะที่ต้องส่งคืน ก. ต้องจัดการทำให้แหวนนั้นอยู่ในสภาพเดิม เว้นแต่เจ้าของแหวนจะพอใจในแหวนวงใหม่นั้น ในกรณีเช่นนี้เจ้าของแหวนจะให้ ก. ส่งแหวนให้คืนในสภาพใหม่ก็ได้ แต่เจ้าของแหวนจะต้อง

1. ใช้ราคาค่าทำหรือดัดแปลง หรือ
2. ใช้ราคาเพิ่มขึ้น

(271) ใช้ราคาค่าทำหรือดัดแปลง หมายความว่าถ้าเจ้าของทรัพย์สินพอใจในทรัพย์สินอันเป็นลากมิควรได้ในลักษณะใหม่ที่ผู้ได้ลากไว้โดยทุจริตได้ทำขึ้นนั้น เจ้าของทรัพย์สินจะให้ส่งมอบทรัพย์สินในสภาพใหม่นั้นคืนก็ได้แต่จะต้องจ่ายค่าทำเท่าที่ผู้ได้รับลากมิควรได้ไว้โดยทุจริตได้จ่ายไปในการดัดแปลง ตัวอย่างข้างต้น เช่น ก. ได้จ่ายค่าดัดแปลงแหวนไป 5,000 บาท เช่นนี้เจ้าของแหวนจะต้องจ่ายเงิน 5,000 บาท ให้แก่ ก.

(272) ใช้ราคาที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้รับลากมิควรได้เป็นผู้ทุจริต กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพย์เลือกจะชำระราคาทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นก็ได้ แล้วแต่ความสมัครใจของเจ้าของทรัพย์ เช่น ราคาทำแหวน 5,000 บาท ก็จริง แต่ถ้าขายเจ้าของแหวนจะได้ราคา 4,000 บาท และเป็นค่าพลอยเสีย 500 บาท เช่นนี้เจ้าของจะใช้เงินที่เพิ่มขึ้นคือ $4,000 - 500 = 3,500$ บาท แก่ ก. ก็ได้เพราะถึงอย่างไร ก. ก็มีได้เสียเปรียบ หาก ก. ต้องจัดการทำให้ทรัพย์สินคืนดีดังเดิม ก. จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายเดิมอีกเช่นกัน

(273) ข้อยกเว้น ในกรณีที่เจ้าของทรัพย์ประสงค์จะได้ทรัพย์ในสภาพเดิม ผู้รับลากมิควรได้ต้องจัดการทำให้ทรัพย์นั้นคืนดีดังเดิมเช่นที่กล่าวมาแล้ว แต่ถ้าการทำให้ทรัพย์นั้นมีสภาพเดิมไม่อาจทำได้ เป็นต้นว่า จะทำให้ทรัพย์อันเป็นลากมิควรได้เดิมเสียหายจนไม่อาจใช้การได้ หรือ บุปสลายในส่วนสำคัญเจ้าของทรัพย์จำต้องรับทรัพย์ไว้ในสภาพที่ได้เปลี่ยนแปลงใหม่เช่นนั้น เช่น ดำได้รับบ้านอันเป็นลากมิควรได้ไว้โดยทุจริตได้จัดการต่อเติมบ้านและในขณะที่จะต้องส่งคืน ยากจะรื้อออกให้บ้านนั้นมีสภาพคงเดิม หากรื้อบ้านจะบุปสลายเช่นนี้ เจ้าของบ้านจำต้องรับบ้านนั้นไว้ในสภาพเดิม และนายคำก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าใช้จ่ายในการที่ตนได้ต่อเติมบ้านนั้น

(274) ผลของการคืนโมฆียกรรมและการคืนโมฆียกรรม การคืนโมฆียกรรมมิใช่การคืนลากมิควรได้ จึงนับว่าต่างกับในกรณีเป็นโมฆกรรม โมฆกรรมนั้นไม่สมบูรณ์มาแต่ต้นผู้ใดจะกล่าวอ้างก็ได้ เมื่อได้บอกเลิกโมฆกรรมแล้วก็มีผลย้อนหลังว่าการนั้นเสียเปล่ามาแต่ต้น จึงถือว่าเป็นเหตุมิได้มิได้เป็นขึ้น ผู้ใดได้รับทรัพย์ใดไว้จากโมฆกรรมก็ต้องคืนกันอย่างลากมิควรได้ แต่โมฆกรรมนั้นถือว่าสมบูรณ์อยู่แล้วตามกฎหมาย เมื่อได้มาครั้งแรกรับว่าเป็นการได้มาโดยมีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เมื่อใดที่ผู้มีส่วนได้เสียยกขึ้นเป็นเหตุบอกล้างจึงจะเป็นอันว่าเสียเปล่า

เนื่องจากบทบัญญัติเรื่องโมฆกรรมและโมฆียกรรมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การคืนทรัพย์ในกรณีมีการบอกล้างจึงมีความแตกต่างกันตามไปด้วยเป็นธรรมดา คือ การคืนทรัพย์อันเป็นผลมาจากโมฆกรรม ให้คืนกันอย่างลาภมิควรได้ แต่การคืนทรัพย์อันเป็นผลมาจากโมฆียกรรมนั้น ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ต่างฝ่ายต่างกลับคืนแก่กันสู่สถานะเดิม

ผลของการคืนลาภมิควรได้และการกลับคืนสู่สภาพเดิมหรือคืนสู่ฐานะเดิมต่างกันอยู่บ้าง การคืนลาภมิควรได้ (โมฆกรรม) อาจมีกรณีต้องพิจารณาถึงความสุจริตหรือไม่สุจริตของคู่กรณี แต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิม (โมฆียกรรม) นั้นไม่ต้องพิจารณาถึงความสุจริตของคู่กรณีเลย เพราะเหตุว่าต้องคืนโดยบทบัญญัติของกฎหมายอยู่แล้วตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 138

อนึ่ง กรณีที่บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งมิได้เป็นลูกหนี้ได้ชำระหนี้โดยสำคัญผิด เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ผู้สุจริตได้ทำลายหรือลบล้างเสีย ซึ่งเอกสารอันเป็นพยานหลักฐานแห่งหนี้ หรือยกเลิกหลักประกันหรือสิทธิมาสิ้นไป โดยอายุความดังนี้ถือว่าลูกหนี้ทำให้เจ้าหนี้เสียหายเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องคืนทรัพย์ (มาตรา 408)

บทที่ 6 อายุความ

(275) บททั่วไป อายุความในการฟ้องเรียกคืนลาภมิควรได้นั้น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้โดยเฉพาะในมาตรา 419 ว่า “ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น” จะเห็นได้ว่ากฎหมายแบ่งอายุความออกเป็นสองระยะคือ

1. หนึ่งปีนับแต่เวลาที่ผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน
2. สิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น โดยนับว่าเป็นอายุความยาว

ถ้าไม่ได้ฟ้องใน 10 ปี ก็เป็นอันขาดอายุความ โดยไม่ต้องพิเคราะห์ว่าผู้เสียหายรู้หรือไม่ถึงสิทธิของตน

ข้อ 1

หนึ่งปีนับแต่เวลาที่ผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน

(276) อย่างไรก็ตามจะถือว่ามีสิทธิเรียกคืน สิทธิเรียกคืนย่อมเกิดขึ้นทันทีเมื่อนิติกรรมเป็นโมฆะ เช่น การซื้อขายที่ดินโดยมิได้จดทะเบียน และเมื่อมีการโอนทรัพย์สินไปแล้วเจ้าของที่ดินย่อมเรียกได้ทันที สิทธิในการฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินแก่กันตามหลักเรื่องลากมิควรได้ย่อมเกิดขึ้นทันที และมีอายุความ 1 ปี นับแต่ได้รู้ถึงสิทธิเช่นนั้น ในกรณีที่ไม่รู้ว่ามีสิทธิที่จะเรียกคืนก็ต้องอยู่ในบังคับของอายุความยาวคือ 10 ปี นับแต่เหตุอันทำให้เรียกคืนได้นั้นได้ทำลง

ข้อ 2

สิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น

(277) สิทธิหมายความว่าอย่างไร สิทธินั้นหมายถึงสิทธิในการฟ้องคดี กำหนดเวลา 10 ปี ในเรื่องนี้เป็นอายุความยาวทำนองเดียวกับในเรื่องอายุความให้สัตยาบันที่ว่าถ้ารู้ภายใน 1 ปี ก็ให้ฟ้องเสียใน 1 ปี นับแต่รู้ถึงสิทธิก็ให้ฟ้องเสียใน 10 ปี นับแต่เวลาที่เกิดสิทธินั้นขึ้น เมื่อพ้นกำหนด 10 ปีแล้วแม้จะมารู้ขึ้นภายหลังก็ไม่อาจฟ้องร้องได้เพราะขาดอายุความยาวเสียแล้ว

คำพิพากษาฎีกา หลอกให้ผู้เสียหายให้เงิน 200 บาทแก่คนเพื่อให้เป็นสินบนแก่เจ้าพนักงานเป็นความผิดฐานฉ้อโกง แต่ผู้เสียหายไม่มีสิทธิเรียกเงิน 200 บาทคืน เพราะการให้สินบนเป็นการผิดกฎหมาย (ฎีกาที่ 770/2485) ถูกหลอกให้ส่งเงินเพื่อให้นำไปให้เจ้าหน้าที่เพื่อจะได้ไม่ถูก

คัดเลือกเป็นทหาร เป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้อันเป็นความผิดต่อกฎหมาย แม้ศาลพิพากษาลงโทษฐานฉ้อโกง อัยการก็เรียกให้คืนเงินไม่ได้ (ฎีกาที่ 806/2485) ออกเช็คเพื่อชำระหนี้ตามสัญญาซึ่งขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนผู้ส่งจ่ายจะยกเหตุนี้ขึ้นต่อสู้ผู้ทรงซึ่งเป็นคู่สัญญาในหนี้เดิมได้ (ฎีกาที่ 1488/2485) โจทก์ผู้กู้ได้ส่งข้าวเปลือกชำระแทนเงินกู้ และดอกเบียให้แก่จำเลย ซึ่งเป็นผู้ให้กู้ตามที่ได้ตกลงกับจำเลย ต่อมา จำเลยกลับมาฟ้องโจทก์ก็เรียกคืนเงินกู้ และดอกเบียคืนอีกจนศาลพิพากษา ให้โจทก์ชำระคืนเงินกู้และดอกเบียไปแล้ว โจทก์จะมาฟ้องคดีนี้เรียกข้าวเปลือกคืนฐานลามิควรรได้ไม่ได้ เพราะโจทก์ได้ส่งข้าวเปลือกให้แก่จำเลย เป็นการชำระหนี้ ฉะนั้นเมื่อรับข้าวเปลือกจำเลยซึ่งเป็นเจ้านี้ย่อมมีมูลอันจะอ้างตามกฎหมายได้ แต่โจทก์ยอมเรียกข้าวเปลือกหรือราคาของข้าวเปลือกกับค่าเสียหายได้ ในฐานะที่จำเลยผู้ให้กู้ทำผิดนิติกรรมที่ยอมรับชำระข้าวเปลือกแทนเงิน (ฎีกาที่ 183/2486) เมื่อจำเลยยกอายุความในเรื่องตัวเงินขึ้นต่อสู้ ศาลจะไปยกอายุความในเรื่องอื่นหรือเรื่องลามิควรรได้มาปรับแก้คดีไม่ได้ เพราะในเรื่องอายุความ กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าจำเลยต้องยกขึ้นต่อสู้ (ฎีกาที่ 864/2487) ในกรณีที่นิติกรรมเป็นโมฆะนั้น สิทธิเรียกคืนทรัพย์ที่กระทำเพื่อชำระหนี้ ย่อมเกิดขึ้นทันทีที่อีกฝ่ายหนึ่งได้รับทรัพย์โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ (ฎีกาที่ 1025/2487) หลิงมีสามีได้รับเงินไว้จากนิติกรรมซึ่งเป็นโมฆียะนั้น เมื่อสามีบอกล้างนิติกรรมแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งยอมฟ้องเรียกเงินคืนได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 238 วรรคสาม (ฎีกาที่ 106/2488) จำเลยชนะคดีโจทก์เรื่องเงินกู้และยึดทรัพย์ใช้หนี้ไปแล้วแม้ต่อมามีคำพิพากษาในคดีอาญาว่า โจทก์ไม่ได้ทำหนังสือกู้เงินจำเลย โจทก์ก็มาฟ้องคดีแพ่งเรียกเงินคืนไม่ได้ เพราะเป็นการฟ้องซ้ำและไม่เข้าลักษณะลามิควรรได้ (ฎีกาที่ 261/2488) ในคดีก่อนศาลพิจารณาวา โจทก์ทำสัญญาขายไฟให้จำเลย แล้วโจทก์ส่งไฟคนละชนิดกับที่สัญญาไว้ จึงให้โจทก์คืนเงินค่าไฟให้แก่จำเลย ดังนี้ โจทก์มาฟ้องเรียกค่าไฟที่ศาลพิพากษาว่าโจทก์ส่งให้จำเลยนั้นได้ แม้

โจทก์ให้การในคดีก่อนว่าไฟนั้นไม่ใช่ของโจทก์และโจทก์เบิกความในคดี
หลังว่าไฟไม่ใช่ของโจทก์ ก็ไม่ทำให้จำเลยพ้นจากความรับผิดชอบที่จะต้องคืน
ไฟให้แก่โจทก์ (ฎีกาที่ 391/2488) โจทก์ฟ้องว่าจำเลยได้รับเงินจาก
โจทก์แล้วออกตั๋วแลกเงินให้โจทก์ไปเก็บเงินตามตั๋วไม่ได้และไม่ได้ทำคำ
คัดค้านไว้ จึงมาฟ้องเรียกเงินคืนเช่นนี้เป็นการฟ้องเรียกเงินคืนตามมูลหนี้
เดิมตาม ป.พ.พ. มาตรา 1005 มิใช่เป็นการฟ้องเรียกเงินตามตั๋วเงินหรือ
ลากมิกวรได้ (ฎีกาที่ 477/2489) ผู้ทำละเมิดได้ชำระค่าเสียหายสำหรับ
ผู้ถูกละเมิดโดยมอบเงินค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิดไปคนเดียวโดยผู้รับ
เงินรู้แล้วว่าเป็นค่าเสียหายของอีกคนหนึ่งด้วย ดังนี้ ผู้ถูกละเมิดอีกคน
หนึ่งฟ้องเรียกค่าเสียหายสำหรับส่วนของตนจากผู้รับเงินนั้นได้ (ฎีกาที่
407/2491) สัญญาซื้อขายที่ดินที่เป็นโฉนดนั้น แม้ผู้ซื้อชำระราคาแล้ว
ผู้ซื้อก็ไม่มีสิทธิยึดหวงที่ดินไว้สำหรับเงินราคาที่ตนชำระให้ผู้ขาย ใน
กรณีเช่นนี้ เมื่อผู้ขายร้องเรียกที่ดินคืน ผู้ซื้อก็ต้องคืนที่ดินให้ผู้ขาย ผู้ซื้อ
จะขอให้ศาลตัดสินให้ผู้ขายคืนเงินราคาได้ก็ต่อเมื่อฟ้องหรือฟ้องแย้ง
ขึ้นมา (ฎีกาที่ 818/2491) การจ่ายค่าปลงศพ สมาคมต้องจ่ายให้ผู้
สมควรจัดการศพตามความจริง ถ้าเจ้าหน้าที่ของสมาคมจ่ายเงินให้ผู้อื่นไป
สมาคมต้องเสียหายเพราะศาลบังคับให้จ่ายเงินแก่ผู้ทำศพที่สมควร
สมาคมฟ้องเรียกเงินคืนจากผู้ที่ได้รับเงินไปและเจ้าหน้าที่ที่ส่งจ่ายเงินได้ (ฎีกา
ที่ 97/2492) ผู้เช่าโอนการเช่าให้ผู้รับโอนโดยรับรองว่าจะเช่าต่อไปได้ 5 ปี
ผู้รับโอนอยู่ได้ 5 เดือน ก็ถูกศาลพิพากษาขับไล่ ผู้โอนต้องคืนเงินค่าโอน
ให้ผู้รับโอน (ฎีกาที่ 1492/2497) ชายหญิงอยู่กินด้วยกันโดยไม่จดทะเบียน
ชายเป็นฝ่ายผิดไม่ยอมจดทะเบียนเอง จะเรียกของหมั้นและ
สินสอดคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 31/2497) จำเลยมอบสวนยางให้โจทก์ตัดยาง
เก็บผลตามสัญญาจะขาย สัญญาจะขายใช้บังคับไม่ได้ โจทก์ต้องคืนสวน
ยางให้จำเลย จำเลยไม่มีสิทธิเรียกร้องราคาน้ำยางที่โจทก์ตัดไปคืน (ฎีกาที่
250/2497) ชายหญิงทำพิธีแต่งงานอยู่กินกันอย่างสามีภริยามา 5-6 ปี
โดยไม่จดทะเบียนสมรส เพราะต่างละเลยไม่ดำเนินการจดทะเบียนจนมี

เรื่องเล็กร่างกันไปจะว่าฝ่ายหญิงผิดสัญญาแต่อย่างเดียวไม่ได้ชายเรียกของหมั้นสินสอดคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 664/2497) คินเงินภานีที่เรียกเก็บเกินไบนั้นต้องเสียดอกเบี้ยด้วย (ฎีกาที่ 1247/2497) ผู้ที่ได้ครอบครองทรัพย์โดยสุจริตมีสิทธิเรียกค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไปในทรัพย์นั้นได้ไม่เกินราคาเพิ่มขึ้นจากผู้เรียกคืนทรัพย์นั้น (ฎีกาที่ 1149/2497) ผู้ขายฝากไม่โอนที่ให้ผู้ซื้อ ผู้ซื้อฟ้องเรียกราคาที่ชำระไปคืนได้ (ฎีกาที่ 405/2498) สินสอดและของหมั้นถ้าไม่มีการจดทะเบียนสมรสเพราะชายบิดพลิ้ว ชายเรียกคืนไม่ได้ (ฎีกาที่ 570/2498) การเพิกถอนการโอนตาม พ.ร.บ. ล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 114 นั้น ถ้าทรัพย์ที่ต้องคืนทำลายไปโดยเหตุสุดวิสัยซึ่งอย่างไรๆ ก็ต้องเสียหายดังนี้ ผู้รับโอนไม่ต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 712/2498) ชายจูดคร่าหญิงเป็นภริยา แล้วให้เจ้าแก่มาพูดขอขมาและใช้ค่าเสียหาย และค่าล้างอายต่อพี่ชายของหญิงนั้น เมื่อปรากฏว่าหญิงนั้นบรรลุนิติภาวะแล้ว พี่ชายของหญิงนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายแก่ชายผู้จูดคร่าหญิงได้ แม้จะได้ขอขมาและยอมให้ค่าเสียหายค่าล้างอายซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอันเป็นเรื่องหน้าที่โดยศีลธรรมเมื่อยังไม่ส่งมอบชำระให้แก่กัน ก็จะฟ้องบังคับกันไม่ได้ แต่ถ้าชำระให้กันแล้ว ก็ไม่มีสิทธิเรียกคืน (ฎีกาที่ 1566/2499) ยกที่ดินให้ จ. ซึ่งเป็นบุตร และได้สั่งให้ จ. แบ่งที่ดินนั้นให้ ล. ซึ่งเป็นบุตร อ. อีกคนหนึ่ง เมื่อ จ. แบ่งที่ดินให้ ล. ไปแล้วจะเพิกถอนการให้เพราะเนรคุณไม่ได้ เพราะเป็นการให้โดยหน้าที่ธรรมจรรยา (ฎีกาที่ 104/2502) ฟ้องเรียกเงินคืนเพราะผิดสัญญาไม่ใช่ลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 180/2502) การที่ผู้ซื้อที่ดินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจากการขายทอดตลาดของศาลไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเพราะปรากฏว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์โอนกรรมสิทธิ์ไม่ได้นั้น ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหาต้องรับผิดชอบใช้เงินแก่ผู้ซื้อไม่ แต่เจ้าหน้าที่ผู้นำเจ้าพนักงานยึดทรัพย์ของลูกหนี้นายขายทอดตลาดจะต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 433/2503) ฟ้องเรียกเงินคืนเพราะผิดสัญญา ไม่ใช่ลาภมิควรได้ ไม่ใช่อายุความเรื่องลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 180/2504) การที่ผู้ว่าจ้างชำระค่า

จ้างให้ผู้รับจ้างไปก่อนงานเสร็จโดยยังมีได้รับมอบงานที่ทำ แล้วงานนั้น
วินาศลงผู้ว่าจ้างจึงเรียกเงินคืนนั้นเป็นกรณีเรียกเงินฐานผิดสัญญาไม่ใช่
ลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 1248/2504) ชายมีภริยาอยู่แล้วและยังอยู่กินด้วย
กัน ถ้าตกลงกับหญิงอื่นอีกว่าจะอยู่กินเป็นสามีภริยากัน ข้อตกลงดังนี้
ย่อมมีวัตถุประสงค์ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นโมฆะตามมาตรา
113 แม้หญิงนั้นจะไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงนี้ก็ไม่เป็นนิติสัมพันธ์ที่จะต้องรับ
ผิดต่อชาย ถ้าหญิงนั้นเรียกร้องเอาเงินทองเพื่อการตกลงยอมอยู่กินเป็น
ภริยาและชายก็ส่งมอบเงินทองให้ตกลง การส่งมอบนั้นย่อมเป็นการ
กระทำเพื่อชำระหนี้ด้วยวัตถุประสงค์ ซึ่งฝ่าฝืนศีลธรรมอันดี ชายไม่มี
สิทธิเรียกทรัพย์นั้นคืน (ฎีกาที่ 1913/2505) หนี้ที่ลูกหนี้ชำระแก่เจ้าหนี้
ไปก่อนนั้นเป็นไม้ที่รื้อมาจากโรงเรือนของลูกหนี้และเจ้าหนี้นั้นได้อาไม้ไป
ปลูกเป็นโรงเรือนในที่ดินของเจ้าหนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังนี้ ก็เท่ากับว่า
เจ้าหนี้เอาสัมภาระของผู้อื่นไปปลูกสร้างโรงเรือนในที่ดิน ย่อมเป็นส่วน
ควบของที่ดินตามมาตรา 1315 ไปแล้ว เจ้าหนี้ที่เสียเปรียบจะตามไปยึด
เรือนดังกล่าวขายทอดตลาดไม่ได้ ได้แต่จะใช้สิทธิของหนี้เรียกเอา
สัมภาระมาเพื่อชำระหนี้ (ฎีกาที่ 1103-31/2505) สัญญาผู้มีข้อสัญญา
ว่าผู้กู้ยอมให้ดอกเบี่ยตามจำนวนเงินที่กู้แก่ผู้ให้กู้ตามกฎหมายย่อมถือว่า
มีอัตราร้อยละ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี เพราะกรณีต้องด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์มาตรา 7 และจะรับฟังพยานบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงอัตราดังกล่าว
นี้ไม่ได้ แม้ใบรับเงินที่ผู้ให้กู้จะปรากฏอัตราดอกเบี่ยเท่ากันร้อยละ 15 ต่อ
ปีหรือเกินกว่านั้น ก็ไม่เป็นหลักฐานที่หักล้างไม้อัตราร้อยละ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี
เพราะมิได้มีลายชื่อของผู้กู้ซึ่งเป็นฝ่ายต้องรับผิดชอบในหนี้เมื่อตามข้อสัญญา
ต้องถือว่า ดอกเบี่ยมีอัตราร้อยละ $7\frac{1}{2}$ ต่อปี และผู้กู้ก็เข้าใจเช่นนั้น ถ้าผู้
กู้ชำระดอกเบี่ยให้ผู้ให้กู้เกินกว่าอัตราดังกล่าวโดยไม่มีความเข้าใจผิด
และไม่ปรากฏว่าผู้ให้กู้บังคับเรียกร้องเอา ก็ต้องด้วยประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์มาตรา 507 จะเรียกส่วนที่ชำระเกินไปนั้นคืนไม่ได้ (ฎีกาที่
97/2506) กรรมการสมาคมที่มีได้จดทะเบียนโดยชอบด้วยกฎหมายรับ

เงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมไว้ ศาลพิพากษาลงโทษกรรมการ
ผู้นั้นในทางอาญาไปแล้วถือว่ากรรมการผู้นั้นได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินค่า
สมัครโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เข้าลักษณะเป็นลาภมิควรได้
(ฎีกาที่ 209/2507) พ. ฟ้อง บ. ทว่าบุตรภรรยาที่นำมือเปล่าของตน ขอให้
ห้ามมิให้เกี่ยวข้องกับ บ. ต่อสู้ว่าที่พิพาทเป็นของ น. ในระหว่างพิจารณา
ศาลสั่งให้ประมูลค่าเช่านาพิพาทสำหรับปีนั้น (2496) ฝ่ายใดให้ค่าเช่าสูง
ก็จะได้ทำนา ให้นำเงินค่าเช่ามาวางศาลไว้ชำระให้ผู้ชนะคดี พ. เป็นฝ่าย
ประมูลได้ ได้เข้าทำนาพิพาทปีต่อไป พ. ก็ทำนาพิพาทอีกโดยไม่ยอม
ประมูลค่าเช่า และเป็นฝ่ายทำนาพิพาทตลอดมาศาลอ่านคำพิพากษาฎีกา
เมื่อ พ.ศ. 2500 ซึ่งวินิจฉัยว่าฟังไม่ได้ว่าที่พิพาทเป็นของ พ. พิพากษา
ยื่นให้ยกฟ้อง วันที่ 10 ตุลาคม 2503 บ. จึงร้องต่อศาลว่า พ. ยังไม่ออก
จากที่พิพาท ขอให้เรียกมาว่ากล่าว พ. แฉลงว่าที่พิพาทเป็นของ พ. โดย
ทางครอบครองปรักภักดิ์ แล้วตั้งแต่วันฟังคำพิพากษาศาลฎีกาให้ บ. ทราบ
ดังนี้ การที่ พ. ครอบครองที่พิพาทในระหว่างเป็นความกันอยู่ จะถือว่า
ครอบครองโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตนไม่ได้ การที่ได้เข้าครอบครองใน พ.ศ.
2506 ก็โดยการประมูลทำนาได้ คือโดยความยินยอมของ บ. ค่าเช่าที่วาง
ศาลก็เพื่อให้แก่ผู้ชนะคดี ซึ่งถือว่าเข้าครอบครองแทนผู้ชนะคดีนั่นเอง
เมื่อคดีที่สุดโดยศาลพิพากษายกฟ้องของ พ. แม้จะมีได้ชื่อว่าที่พิพาทของ
บ. แต่ พ. ก็เถียงไม่ได้ว่า บ. ไม่ได้เป็นเจ้าของที่พิพาทเพราะผลของคำ
พิพากษาย่อมผูกพัน พ. ว่า บ. มีสิทธิในที่พิพาทดีกว่า การที่ พ. ครอบ
ครองที่พิพาทภายหลังจากวันอ่านคำพิพากษาศาลฎีกาแล้วก็เป็นกรครอบ-
ครองแทน บ. ผู้ชนะคดีอยู่นั่นเอง จะครอบครองนานเท่าใดก็ไม่ได้สิทธิ
ครอบครองในเมื่อ พ. มีได้บอกกล่าวเปลี่ยนลักษณะแห่งการยึดถือหรือ
อาศัยอำนาจใหม่จากบุคคลภายนอก พ. จะอ้างอายุความการแย้งการ
ครอบครองตามมาตรา 1375 มาใช้กับ บ. ไม่ได้ บ. มีสิทธิฟ้องคดีเอา
คืนซึ่งการครอบครอง การที่ พ. เข้าทำนนานับแต่ พ.ศ. 2407 นั้นมิได้
ตกลงประมูลค่าเช่ากับ บ. อีก จึงไม่ใช่เนื่องจากสัญญาแต่ก็ไม่เป็นการ

ละเมิดเพราะเข้าครอบครองทำนาพิพาทด้วยความยินยอมของ บ. มาแต่ พ.ศ. 2496 และการครอบครอง บ. ผู้ชนะคดี การที่ บ. ฟ้องเรียกเงินผลประโยชน์ในการที่ พ. ได้ครอบครองที่พิพาทตั้งแต่ปี 2497 เป็นต้นไปนั้น จึงต้องปรับด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406 เพราะการที่ พ. ได้รับประโยชน์จากการเข้าทำนาพิพาทซึ่งศาลพิพากษาว่าเป็นของ บ. นั้นเป็นการได้ทรัพย์สินมาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ แต่ บ. ต้องฟ้องเรียกเอาภายในกำหนด 1 ปี นับแต่สิ้นฤดูเก็บเกี่ยวของแต่ละปี ซึ่ง บ. ย่อมจะรู้ได้แล้วว่าผู้ทำนาเท่าใด ส่วนเงินผลประโยชน์สำหรับระยะเวลาที่พ้นกำหนด 1 ปีมาแล้ว ย่อมขาดอายุความเรียกคืน (ฎีกาที่ 1015/2507) เล่นแชร์เปียหวยไม่เป็นการกู้ยืมแม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือก็ฟ้องร้องกันได้ การประมูลให้ดอกเบี้ยกัน ไม่เป็นการให้ดอกเบี้ยในการกู้ยืม เป็นลักษณะการประมูลว่าใครจะให้ประโยชน์สูงกว่ากันเท่านั้นมิได้กำหนดอัตราให้เรียกร้องกันได้อย่างไร ไม่อยู่ในบังคับแห่งมาตรา 654 การเล่นแชร์เปียหวยเกิดขึ้นจากความตกลงกันในระหว่างผู้เล่น จึงเป็นสัญญาชนิดหนึ่ง เมื่อไม่มีกฎหมายห้ามก็ใช้บังคับได้ แม้จะไม่เป็นการกู้ยืมจำเลยก็ไม่มีเหตุที่จะอ้างได้ว่าจำเลยได้ทรัพย์สินไปโดยไม่มีมูลที่จะอ้างตามกฎหมาย กรณีไม่เป็นลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 1631-34/2508) การขายฝากอสังหาริมทรัพย์ เมื่อมิได้จดทะเบียนค้ำประกันงานเจ้าหน้าที่ยอมเป็นโมฆะ จำเลยรับเงินค่าขายฝากอสังหาริมทรัพย์ ไปจากโจทก์ เมื่อการขายฝากเป็นโมฆะ โจทก์ได้คืนที่ดินให้จำเลยก็ต้องคืนเงินให้โจทก์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406 เพราะเป็นการรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และทำให้โจทก์เสียเปรียบ (ฎีกาที่ 1008/2510) ซื้อที่ดินโดยผู้ขายได้มอบที่ดินให้ครอบครองผู้ซื้อได้ลงทุนทำประโยชน์ที่ดินนั้นแล้ว ต่อมาทางราชการไม่อนุญาตให้ผู้ซื้อซื้อที่ดินได้ ดังนั้น การส่งคืนการครอบครองต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1376 ซึ่งให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้มาบังคับ หากผู้ซื้อคนใหม่ได้จ่ายค่าปรับปรุงที่ดินให้แก่ผู้ซื้อคนแรกและรับมอบการครอบครองมา

แต่ทางราชการก็ไม่อนุญาตให้ผู้ซื้อคนใหม่ซื้อที่ดินได้อีก ก็ถือว่าผู้ซื้อคนใหม่มีส่วนได้เสียได้เข้ารับช่วงสิทธิเรียกร้องของผู้ซื้อคนแรก มีสิทธิฟ้องผู้ขายเรียกค่าเสียหายที่ผู้ซื้อคนแรกทำให้ที่ดินนั้นมีราคาเพิ่มขึ้นได้ (ฎีกาที่ 111/2511) ผู้ขายฝากผ่อนชำระราคาทรัพย์สินที่ขอไปบ้างแล้ว แต่เมื่อผู้ขายฝากไม่สามารถจะไถ่ได้เพราะเกินกำหนดเวลาได้ ผู้รับซื้อฝากต้องคืนเงินนั้นให้ (ฎีกาที่ 746-47/2511) โจทก์เป็นภริยาของจำเลยที่ 1 เช่าซื้ออาคารสงเคราะห์โดยโจทก์เป็นคนออกเงินค่าเช่าซื้อ เมื่อชำระเงินครบแล้วจำเลยที่ 1 จะต้องโอนกรรมสิทธิ์ให้โจทก์หรือบุตร ครั้นเมื่อโจทก์ได้ส่งค่าเช่าซื้อไปบ้างแล้ว จำเลยที่ 1 กลับโอนกรรมสิทธิ์การเช่าซื้อนั้นไปให้จำเลยที่ 2 ดังนั้นถือว่าจำเลยที่ 1 ทำผิดสัญญาต้องใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ ส่วนจำเลยที่ 2 นั้น แม้จะได้รับโอนไปทั้งที่รู้ถึงกรณีระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 ก็ถือไม่ได้ว่าทำผิดสัญญาอันใดกับโจทก์ด้วยและแม้โจทก์จะได้ออกเงินก่อสร้างเพิ่มเติมอาคารด้วยก็เป็นลาภมิควรได้อันจำเลยที่ 2 จะต้องใช้เงินแก่โจทก์ (ฎีกาที่ 662/2513) โจทก์ฟ้องอ้างมูลเหตุว่าจำเลยที่ 2 มีสามีเป็นคนต่างด้าวรับซื้อที่ดินของโจทก์ไปเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายที่ดิน ขอให้ศาลพิพากษาว่าหนังสือสัญญาขายกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นโมฆะนั้นมีผลเป็นการฟ้องเรียกเอาคืนซึ่งที่ดินที่โจทก์อ้างว่าจำเลยที่ 2 ได้ไปโดยปราศจากมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย และโจทก์ก็เสียค่าขึ้นศาลมาตามจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาท ทั้งตามฎีกาของโจทก์ยังขอให้พิพากษาให้โจทก์ได้กลับคืนเป็นเจ้าของที่ดินพิพาทตามเดิมด้วย กรณีจึงเป็นการเรียกทรัพย์คืนฐานลาภมิควรได้ การฟ้องเรียกที่ดินคืนฐานลาภมิควรได้เนื่องแต่โมฆียกรรม โจทก์จะต้องฟ้องเรียกร้องเสียภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่โจทก์รู้ถึงสิทธิเรียกคืน หรือภายในสิบปีนับแต่วันทำนิติกรรมอันเป็นโมฆะซึ่งสิทธิเรียกคืนได้มีขึ้น (ฎีกาที่ 1879/2514) โจทก์รู้อยู่แล้วว่าโจทก์ไม่มีสิทธิจะได้รับมรดกตามพินัยกรรมและพินัยกรรมก็มีข้อห้ามมิให้โจทก์เข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์มรดก แต่ในฐานะที่โจทก์เป็นภริยาของผู้ตาย โจทก์เห็นว่าโจทก์ควรจะมีส่วนเป็นเจ้าของมรดกครั้งหนึ่ง และผู้ที่จะได้

รับทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมก็เป็นบุตรของโจทก์เอง โจทก์จึงได้
ซ่อมแซมห้องแถวอันเป็นทรัพย์มรดกให้ดีขึ้นอันเป็นการกระทำโดยสุจริตใจ
เข้าใจว่ามีสิทธิจะทำให้โจทก์ซ่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้จัดการมรดกชดใช้ค่า
ซ่อมแซมห้องแถวนั้นได้ (ฎีกาที่ 2505/2515) ที่พิพาทเป็นป่าสงวนแห่ง
ชาติซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การที่จำเลยเข้าไปครอบครองหา
ทำให้จำเลยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองอันจะโอนให้แก่กันได้ไม่
โจทก์รู้ว่าที่พิพาทไม่ใช่ของจำเลยแต่เป็นป่าสงวนแห่งชาติซึ่งไม่อาจโอน
ให้แก่กันได้แต่โจทก์ก็ยังซื้อ และชำระเงินค่าที่ดินให้จำเลย โจทก์ย่อมไม่มี
สิทธิเรียกเงินคืนจากจำเลย (ฎีกาที่ 2786/2515) เดิมจำเลยฟ้องขับไล่
โจทก์และเรียกค่าเสียหาย ศาลพิพากษาขับไล่และให้ใช้ค่าเสียหายเดือนละ
1,500 บาท คดีถึงที่สุดแล้ว โจทก์กลับมาฟ้องจำเลยว่าตามคำพิพากษา
ในคดีก่อนที่กำหนดค่าเสียหายให้จำเลยเดือนละ 1,500 บาทนั้นไม่ถูก
ความจริงควรเป็นเดือนละ 500 บาท ดังนี้ เป็นการรื้อฟ้องร้องกันอีกใน
ประเด็นที่ศาลได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันนั่นเอง จึงต้องห้ามมิ
ให้ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148 ทั้งกรณีก็
มิใช่ลักษณะลากมิดควรถูกได้เพราะจำเลยได้รับชำระหนี้จากโจทก์ตามคำพิพากษา
ของศาลซึ่งมีผลบังคับตามกฎหมาย (ฎีกาที่ 2844/2516) จำเลยเรียก
เก็บภาษีการค้าตามประมวลรัษฎากร ซึ่งจำเลยมีสิทธิประเมินได้มิใช่ไม่มี
มูลจะอ้างได้ตามกฎหมาย โจทก์อ้างว่าจำต้องเสียเงิน เพราะจำเลยไม่ยอม
ปล่อยของจากศาลากรไม่ได้ โจทก์ไม่อุทธรณ์การประเมินต่อตาม
ประมวลรัษฎากร มาตรา 30 โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องแม้จะไม่ยกขึ้นต่อสู้
ศาลก็ยกขึ้นวินิจฉัยเองได้ (ฎีกาที่ 41/2518) ข้อตกลงแบ่งที่ดินให้จำเลย
ลงชื่อถือกรรมสิทธิ์ในโฉนดแทนโจทก์ เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของกรียา
ยึดบังคับชำระหนี้เป็นโมฆะ คู่กรณีกลับสู่ฐานะเดิม โจทก์เรียกเอาส่วน
ของโจทก์คืนได้ จำเลยอ้างการครอบครองยันโจทก์ก็ไม่ได้ (ฎีกาที่ 2546/
2518) บริษัทประกันชีวิตให้พนักงานของบริษัทกู้ยืมเงินเกิน 6 เท่าของ
เงินเดือน และเกิน 20,000 บาท ขัดต่อกฎกระทรวง ฉบับที่ 5 ข้อ 700

ออกตาม พ.ร.บ. ประกันชีวิต พ.ศ. 2510 เป็นโมฆะ ไม่มีผลบังคับ แต่ โจทก์มิได้ฟ้องบังคับให้กู้ แต่ฟ้องเรียกเงินที่จำเลยรับไว้โดยปราศจากมูล อันจะอ้างกฎหมายได้คืน จำเลยต้องคืนเงินกับดอกเบี้ยร้อยละ 7 $\frac{1}{2}$ ต่อปี โดยหักดอกเบี้ยที่ได้รับไว้แล้วออกก่อน ผู้ค้าประกันไม่ต้องรับผิดชอบ (ฎีกาที่ 10/2519) ซื่อที่ดิน 100 ตารางวา ไม่ใช่เหมาทั้งแปลง ผู้ซื้อชำระราคาเต็ม 100 ตารางวา แต่ที่ดินที่ส่งมอบมี 84 ตารางวา ผู้ซื้อเรียกเงินที่ชำระเกินคืนได้ อายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ซื้อรู้ว่าที่ดินขาดจำนวน เป็นลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 1240/2520) โจทก์นำชิ้นส่วนเข้ามาเป็นวัตถุ ดิบประกอบรถยนต์ มิได้ขายเป็นอะไหล่ ป.รัชฎากร ม.78 วรรคสอง ประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีการค้า (ฉบับที่ 2) ถือว่า โจทก์เป็นผู้ประกอบการค้า ซึ่งกฎหมายในขณะนั้นยกเว้นตาม ม.79 ทวิ (1) จำเลยรับชำระภาษีโดยมีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ว่าโจทก์ต้องเสีย ภาษีการค้าตาม ป.รัชฎากร จึงมิใช่ลาภมิควรได้ไม่อยู่ในอายุความตาม ม.419 (ฎีกาที่ 1536/2520) โจทก์ส่งเครื่องตัดฝุ่นและแผงสวิดซ์ไฟฟ้าเข้ามาใช้ ในการผลิต ไม่ใช่ส่งเข้า มาภายหลังแทนของเดิม โจทก์ไม่ต้องเสียภาษี การค้าและภาษีบำรุงเทศบาล โจทก์เรียกคืนได้ ไม่ใช่เงินที่โจทก์ชำระหนี ไปตามอำเภอใจหรือชำระหนี้ที่ผิดกฎหมาย (ฎีกาที่ 2350/2520) รถยนต์กระบะของโจทก์ถูกลักไป ตำรวจจับได้รถคืนโดยเครื่องยนต์ถูกเปลี่ยน รถของจำเลยถูกลักไปอีกคันหนึ่ง ตำรวจเชื่อว่ารถที่จับได้ตัวถึงเป็นของจำเลย จึงให้จำเลยรับไปรักษาไว้ระหว่างคดีโดยไม่รู้ว่าเป็นโจทก์ได้แย่งกรรมสิทธิ์ เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่โดยสุจริต ไม่เป็นละเมิดต่อโจทก์ จำเลย รับไว้โดยสุจริตไม่รู้ว่าเป็นตัวถึงรถของโจทก์ จำเลยซ่อมและใช้ได้ตามปกติ ไม่เป็นละเมิด โดยใช้ ป.พ.พ. ม.1376 บังคับ การที่ทนายโจทก์เรียกให้ จำเลยคืนรถยังไม่ถือว่าจำเลยรับรถไว้โดยทุจริต จนกว่าจะได้ฟ้องและ หมายเรียก มีผลเมื่อครบ 15 วันนับแต่วันปิดหมายเรียก จึงถือว่าจำเลยรู้ ว่าจะต้องคืนรถ เป็นละเมิดตั้งแต่วันนั้น โจทก์ต้องบรรเทาความเสียหาย ศาลคิดค่าเสื่อมราคาและไม่ได้ใช้รถให้ตั้งแต่วันทำละเมิด (ฎีกาที่ 1442/

2520) บริษัทโจทก์ผลิตน้ำอัดลม ชื่อน้ำเชื่อมมาจากต่างประเทศเพื่อผลิตน้ำอัดลมขายไม่ใช้ขายน้ำเชื่อม ไม่ใช้ผู้ประกอบการค้าซึ่งต้องเสียภาษีการค้าตาม ม.77, 78 แห่ง ป.รัษฎากร ไม่ใช้การขายสินค้าตาม ม.79 ทวิ (3) โจทก์ชำระค่าภาษีการค้าและภาษีเทศบาลแก่อำเภอและศุลกากรซึ่งเก็บแทนกรมสรรพากร ไม่ใช้เป็นการประเมินภาษีตาม ม. 87 โจทก์ไม่ต้องอุทธรณ์ก่อนก็ฟ้องเรียกเงินที่เสียภาษีเกินไปคืนได้ เงินภาษีนี้นี้มีใช้จำนวนรับไปโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ไม่ใช้อายุความเรียกคืนฐานลาภมิควรได้ตาม ป.พ.พ. ม.419 (ฎีกาที่ 869/2520) โจทก์นำสินค้าเข้ามาเป็นวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าเพื่อขาย ไม่ถือว่าโจทก์มีรายรับจากการประกอบการค้า ไม่ต้องเสียภาษีการค้าและภาษีบำรุงเทศบาล โจทก์เรียกคืนจากกรมสรรพากรได้ ไม่ใช้อายุความ ตาม ป.พ.พ. ม.419 (ฎีกาที่ 1534/2520) บริษัทโจทก์ผลิตอาหารและไอศกรีมจำหน่าย นำไขมันแข็งหางนม ฯลฯ ด้วยไอศกรีม ดุงกระดาศ ไม้เสียบ กล่องนม ฯลฯ เข้ามาใช้ในการผลิตโดยเฉพาะ ไม่ต้องเสียภาษีการค้าและภาษีบำรุงเทศบาล โจทก์เรียกเงินที่ชำระค่าภาษีไปคืนได้ ไม่ใช้ลาภมิควรได้ (ฎีกาที่ 57/2521) บริษัทโจทก์ตกลงกับผู้ผลิตพื้นรองเท้าเป็นเรื่องซื้อขายซึ่งต้องทำตามชนิด ขนาด ลักษณะ และแบบวัสดุที่บริษัทโจทก์กำหนด จะผลิตจำหน่ายผู้อื่นไม่ได้ ต้องประทับตราเครื่องหมายการค้าของบริษัทโจทก์ โจทก์ตรวจกิจการของผู้ผลิตได้ ดังนี้ เป็นการซื้อขาย ไม่ใช้จ้างทำของ ไม่ต้องเสียภาษีการค้าในฐานะผู้ผลิต โจทก์เรียกภาษีที่ชำระเกินไปคืน ไม่ใช้ลาภมิควรได้ ไม่อยู่ในอายุความตาม ป.พ.พ. มาตรา 419 และไม่ใช้เงินที่จำเลยครอบครองปรปักษ์เกินกว่า 5 ปี (ฎีกาที่ 265/2521) เจ้าดีกแถวกำหนด 8 ปี ชำระเงินกินเปล่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของค่าเช่าชำระล่วงหน้า ไฟไหม้ดีกผู้ให้เช่าต้องคืนเงินที่ได้รับไปตามส่วน (ฎีกาที่ 360/2521) ที่ดินโฉนดเดิมแบ่งแยกออกไป คงเหลืออยู่เฉพาะตอนที่เป็นทางและไหล่ทาง คนใช้เดินทั้งไหล่ทางทั้ง 2 ข้างด้วย ไซ้มาเป็นสิบๆ ปี เป็นการอุทธรณ์ให้เป็นทางสาธารณะโดยปริยาย เจ้าของโฉนดจะโอนขายไม่ได้ เป็นโมฆะ ต้องคืนค่า

ที่ดินที่รับไป แต่ตัวแทนของผู้จะขายไม่ต้องรับผิดชอบด้วย (ฎีกาที่ 663/2521) โจทก์จำเลยยอมความ ศาลพิพากษาตามยอมให้โจทก์ใช้เงินกู้ 9,150 บาท แก่จำเลยตามที่จำเลยฟ้อง โจทก์ชำระเงินแก่จำเลยแล้ว 4,200 บาท อีก 5,000 บาท เป็นเงินที่โจทก์ชำระแก่จำเลยไปก่อนแล้ว แต่จำเลยไม่ยอมให้โจทก์หักเงินจำนวนนี้ โจทก์จึงฟ้องขอให้จำเลยคืนเงิน 5,000 บาท ดังนี้ เงิน 5,000 นี้เป็นเงินที่โจทก์ชำระหนี้แก่จำเลยโดยมีมูลหนี้ที่อ้างกฎหมายได้ ไม่เป็นลาภมิควรได้ที่จะต้องคืน (ฎีกาที่ 857/2521) โจทก์ค้าประกันบริษัทก่อสร้าง ถ้าบริษัทผิดสัญญาแก่จำเลยโจทก์จะชำระหนี้แทนในวงเงิน 123,500 บาท บริษัทผิดสัญญา จำเลยเรียกให้โจทก์ชำระเงินอ้างว่าเป็นมัดจำที่จำเลยริบ ดังนี้ เมื่อบริษัทไม่ได้วางมัดจำแต่ให้โจทก์ทำหนังสือค้ำประกันต่อจำเลยแทน ก็ไม่มีมัดจำที่จำเลยจะริบเมื่อบริษัทผิดสัญญา โจทก์ชำระเงิน 123,500 บาทแก่จำเลย จึงชำระโดยไม่มีมูลหนี้ เป็นลาภมิควรได้ โจทก์เรียกคืนจากจำเลยได้ (ฎีกาที่ 1393/2521) ธนาคารนำเช็คของผู้อื่นเข้าบัญชีเงินฝากของจำเลยผิดไป ธนาคารเพิกถอนรายการนั้นได้ จำเลยขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคาร ธนาคารอนุมัติ ถือเป็นบัญชีเดินสะพัด ตามมาตรา 856 จำเลยนำเงินเข้าและเบิกเงินไปตลอดมา ธนาคารเรียกเงินคงเหลือจากจำเลยเมื่อตัดทอนบัญชีเดินสะพัด ไม่ใช่ลาภมิควรได้ ไม่ใช่อายุความ 1 ปี ตามมาตรา 419 (ฎีกาที่ 2569/2521) จำเลยรับเงินสินได้ที่โจทก์ผ่อนชำระราคาทรัพย์สินที่ขายฝากไว้ เมื่อโจทก์ไม่สามารถจะไถ่ที่ดินที่ขายฝากคืนเพราะเกินกำหนดเวลาได้ จำเลยผู้รับซื้อฝากต้องคืนเงินจำนวนดังกล่าวให้โจทก์ (ฎีกาที่ 819/2524) กู้ยืมเงินเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นโมฆะเพราะดอกเบี้ยแยกออกได้จากต้นเงิน ลูกหนี้ชำระหนี้โดยไม่ได้ระบุว่าใช้เงินต้นหรือดอกเบี้ย ต้องจัดเป็นชำระดอกเบี้ยก่อน จึงเป็นการชำระตามอำเภอใจ โดยรู้ว่าไม่มีความผูกพัน ไม่มีสิทธิ์ยกขึ้นต่อสู้ไม่ชำระต้นเงินที่ยังค้าง (ฎีกาที่ 1565/2524) จำเลยเรียกเก็บเงินผิดไปจากที่กฎหมายบัญญัติเป็นเรื่องสิทธิเรียกร้องในหนี้เงิน เมื่อจำเลยไม่มีสิทธิเรียกเก็บ ก็ต้องคืนให้โจทก์ (ฎีกาที่ 1889/2524)